6. ČERVNA 1944

Den D

Pět příběhů. Jeden historický den.

Ondřej Stanečka · Tobiáš Wagner · Adam Šimeček

Autoři

Charles Sterling — Ondřej Stanečka

Anna Müllerová — Tobiáš Wagner

Alexej Morozov — Ondřej Stanečka

Jane Stone — Tobiáš Wagner

Václav Havelka — Adam Šimeček

Obsah

Autoři iv

Úvod v

Charles Sterling 1

Kontext a poznámky 13

Anna Müllerová 18

Kontext a poznámky 28

Alexej Morozov 31

Kontext a poznámky 43

Jane Stone 49

Kontext a poznámky 61

Václav Havelka 65

Kontext a poznámky 83

Zdroje 88

Úvod

Den D je označení pro 6. červen 1944, kdy Spojenci zahájili invazi do nacisty okupované západní Evropy. Americké, britské, kanadské a další jednotky se toho rána vylodily na pobřeží Normandie ve Francii. Cílem bylo otevřít západní frontu, zatlačit německou armádu zpět a začít osvobozování západní Evropy. Vylodění v Normandii, vedené v rámci operace Overlord, se stalo jedním z rozhodujících okamžiků druhé světové války.

Historické události však netvoří pouze politická rozhodnutí, vojenské štáby nebo samotné boje. Jejich součástí jsou také každodenní zkušenosti lidí, kteří danou dobu prožívali v rozdílných podmínkách a z odlišných perspektiv.

Každá kapitola této knihy zachycuje jinou postavu, jiný pohled na válku a odlišnou zkušenost formovanou prostředím, společenským postavením, národností i okolnostmi války. Jiny Den D. Cílem knihy je zachytit právě tento kontrast v prožitku té samé historické události.

Jednotlivé příběhy vycházejí ze skutečných historických událostí a dobových reálií druhé světové války. Většina postav je fiktivní, jejich zkušenosti i prostředí však odpovídají historické realitě tehdejší doby.

Pět příběhů. Jeden historický den.

Charles Sterling

Charles Sterling [1] se narodil roku 1884 v USA v Connecticutu do bohaté rodiny, jeho otec byl vlivný právník na Wall Street. Dle rodinné tradice vystudoval práva na Yale University [2], která ho, ale nikdy nebavila. Táhlo ho to spíše k psaní a novinařině. Už po škole začal k nelibě svého otce pracovat v novinách jako reportér. Po začátku 1. světové války se stal zahraničním korespondentem ve Francii. Po návratu z války zažil velký kariérní růst a v roce 1935 se stal šéfredaktorem New York Times. Charles má ženu Edith, dceru Elenoru (19 let) a syna Roberta (24 let), který po útoku na Pearl Harbor [3] narukoval do armády a v roce 1944 stále slouží v Pacifiku.

Bylo uprostřed noci a mě vzbudilo řinčení telefonu. Vstal jsem a rozespale jsem sáhl po sluchátku telefonu. Byl to Artie, noční editor [4], který má noviny na starosti, když zrovna spím. Ani mě nenechal nic říct a hned na mě spustil. „Šéfe? Omlouvám se, že vás budím, ale musíte přijet. Invaze začala!“ „Jaká invaze?“ odpověděl jsem mu hlasitě a trochu podrážděně. „Do Francie, šéfe. Invaze Spojenců do Francie.“ „A máte to potvrzené? Nebo

je to zase nějaký blábol?“ „Ne, šéfe, je to potvrzené. Teď to přišlo přímo z londýnského štábu [5].“ „Díky, Artie, jedu tam.“

Položil jsem sluchátko telefonu a podíval se na čas. Bylo půl čtvrté v noci [6]. Ten pohled mi nedělal radost. Dny teď byly v redakci velmi hektické a každá chvilka spánku se hodila. Moje žena, kterou můj telefonát také vzbudil, se mě zeptala, co se děje. „Začala invaze do Francie, musím do práce.“ Na to jen unaveně vzdychla a nabídla mi kafe. Myslím, že si hlavně oddechla, že se nic neděje v Pacifiku, kde bojuje náš syn. Chápal jsem to a vlastně cítil dost podobně, Robert už byl ve válce přes 2 roky a měli jsme o něj všichni velký strach. V tu chvíli jsem ale měl jiné starosti, musel jsem se co nejrychleji dostat do práce. Edith jsem nechtěl přidělávat starosti. Řekl jsem jí tak jen, ať spí, že kafe si udělám v kanceláři. V tu chvíli už jsem volal dolů na vrátnici vrátnému, ať mi zavolá taxík, pak jsem se rychle oblékl a sešel dolů. Tam už na mě čekal žlutý newyorský taxík. Cesta do kanceláře nebyla dlouhá, ale dala mi trochu času na to si odpočinout a připravit se na to, co mě čeká. Věděl jsem, že se pravděpodobně celý zbytek dne nezastavím, a tak jsem chtěl cestou nabrat ještě trochu síly. Napadlo mě, že si zapálím jednu cigaretu, když jsem ale zašátral do kapsy, uvědomil jsem si, že jsem ji nechal doma. „Sakra, zrovna teď.“ Tak jsem si v taxíku aspoň udělal pohodlí, zatímco jsme projížděli nočním New Yorkem. Město bylo za války tmavší než obvykle. Ulice působily prázdněji, světla byla slabší a výlohy, které jindy svítily do chodníků, teď jen matně odrážely světla projíždějících aut. Nejvíc to bylo vidět na Times Square, kam jsme za chvíli přijeli. Běžně by mě po výstupu z taxíku ozářily reklamní plochy. Teď tam ale byla tma [7]. Jen jeden banner byl zapnutý a to byl ten na budově našeho zpravodajství a byl na něm běžící text „ALLIED ARMIES LAND IN FRANCE.“.

Svižně jsem došel do budovy a výtahem vyjel do 3. patra do

newsroomu [8]. Napjatá atmosféra byla všudypřítomná a ještě se znásobila poté, co jsem vešel do newsroomu. V něm byl velký hluk, všichni měli plné ruce práce. Po celé místnosti bylo slyšet ťukání psacích strojů a chaotické telefonování. V tom davu jsem pohledem našel Artieho. Ten zrovna stál u stolu a chaoticky se hrabal v hromadě papírů. Přišel jsem k němu a musel ho trochu klepnout po rameni, aby si mě v tom všem chaosu všiml. Když mě uviděl, v obličeji se mu mísila úleva s čirým šílenstvím.

„Šéfe! Díky bohu," vychrlil Artie a podal mi svazek nažloutlých papírů z dálnopisu [9], které ještě voněly barvou. „Londýn to pustil ven před hodinou. Oficiální Communiqué číslo jedna [10]. Je to Normandie. Pět sektorů, masivní výsadek. Ike [11] to podepsal v 3:32 našeho času." Vzal jsem mu ty papíry z ruky a začal je očima rychle procházet, zatímco kolem nás proběhl poslíček s další hromadou depeší. „Normandie? To je zeď, Artie. Atlantický val [12]. Máme nějaká čísla?" „Zatím jen odhady, šéfe. Čtyři tisíce lodí, jedenáct tisíc letadel [13]. Ale to hlavní – Němci šílí. Jejich rádio Transocean [14] hlásí, že naše parašutisty ‚masakrují' v bažinách u Caen. Naši zatím o ztrátách mlčí. Je tam rádiové ticho [15], co se týče první vlny na plážích." Pohlédl jsem na obří mapu Francie na zdi, kde už někdo stihl zapíchnout několik červených špendlíků. „Sakra, jestli se tam ti kluci neuchytí do svítání, bude to katastrofa. Artie, co titulní strana [16]? Máme na ní místo, nebo musíme všechno vyhodit?" „Už jsem nechal zastavit lisy v suterénu a připravil jsem několik verzí titulní strany," řekl Artie a utřel si pot z čela. „Čekáme jen na vaše potvrzení. Vyhodil jsem reportáž o baseballu i ty zprávy o daních. Miller v tiskárně ale řve, že jestli nezačneme do patnácti minut, nestihneme ranní rozvoz do metra. Musíme tedy pohnout." S Artiem jsme se oba přesunuli k vedlejšímu stolu, kde už byly v ocelových rámech [17] připravené všechny varianty titulní strany.

Nakonec jsme vybrali jasný a stručný titulek „ALLIED ARMIES LAND IN FRANCE IN THE HAVRE-CHERBOURG AREA; GREAT INVASION IS UNDER WAY“ a malou mapku Normandie pod ním.

V tom všem shonu jsem dokázal na chvíli odpoutat zrak a kouknul jsem se na hodiny. Bylo přesně pět ráno. Poslíček stál před stolem a čekal, až bude moct finální verzi odnést do tiskárny. Podíval jsem se na Artieho a jen jsme na sebe pokynuli hlavou. Artie pevně utáhl kovový rám, ve kterém byla titulní strana poskládaná, a podal ji poslíčkovi [18]. Ten ji popadl a okamžitě svižnou chůzí zamířil do tiskárny.

Jakmile se za ním zavřely dveře schodiště, v newsroomu se rozhostilo zvláštní prázdno. Ne ticho, ani klid, ale prázdno. Sesunul jsem se do své židle a promnul si oči.

V té chvíli klidu, o které jsem věděl, že nebude trvat dlouho, jsem si chtěl zapálit. Vzpomněl jsem si ale, že jsem si doma nechal cigarety. Mávl jsem na jednoho z mladých poslíčků, který zrovna procházel kolem s prázdnýma rukama. Zastavil se, sáhl do kapsy a beze slova mi podal pomačkanou Lucky Strike [19] a zápalky. Zapálil jsem si. Než jsem stihl vyfouknout první obláček kouře, ucítil jsem v podrážkách bot jemné chvění. Během několika vteřin přešly ty jemné vibrace do hlubokého, monotónního dunění, které prostoupilo celou podlahou redakce.

Tam dole v suterénu se právě rozjely obří tiskařské lisy [20].

"All the News That's Fit to Print"

The New York Times.

6 A. M. EXTRA

NEW YORK, TUESDAY, JUNE 6, 1944

THREE CENTS

ALLIED ARMIES LAND IN FRANCE IN THE HAVRE-CHERBOURG AREA; GREAT INVASION IS UNDER WAY

ROOSEVELT SPEAKS

Says Rome's Fall Marks 'One Up and Two to Go' Among Axis Capitals

WARNS WAY IS HARD

Asks World to Give the Italians a Chance for Recovery

Conferees Accept Cabaret Tax Cut

FEDERAL LAW HELD RULING INSURANCE

Supreme Court, 4-3, Decides Business Is Interstate and Subject to Trust Act

PURSUIT ON IN ITALY

Allies Pass Rome, Cross Tiber as Foe Quits Bank Below City

PLANES JOIN IN CHASE

1,200 Vehicles Wrecked —Eighth Army Battles Into More Towns

FIRST ALLIED LANDING MADE ON SHORES OF WESTERN EUROPE

ENGLAND

North Sea

English Channel

FRANCE

EISENHOWER ACTS

U. S., British, Canadian Troops Backed by Sea, Air Forces

MONTGOMERY LEADS

Nazis Say Their Shock Units Are Battling Our Parachutists

Communique No. 1 On Allied Invasion

POPE GIVES THANKS ROME WAS SPARED

Italy's Monarch Yields Rule To Son, but Retains Throne

PARADE OF PLANES CARRIES INVADERS

Seděl jsem u podkovového stolu v Bullpenu [21] a před sebou jsem měl rozloženou maketu ranního vydání. Stoly byly zavalené svazky útržků z dálnopisu [22] a prázdnými hrnky od kafe, v popelnících se vrstvily nedopalky. Na stěně nad námi visely tři velké hodiny – New York, Londýn, Moskva. Londýnské ukazovaly čtvrt na tři odpoledne. Artie seděl napravo s modrou tužkou v ruce a přejížděl pohledem po sloupcích textu. Nalevo Ted Bernstein, editor titulků [23], s cigaretou přilepenou ke spodnímu rtu a tužkou za uchem.

„Máme ještě něco od Daniella?“ zeptal jsem se do ticha. Artie zavrtěl hlavou, aniž by zvedl oči od papíru. „Londýnská cenzura ho drží [24]. Poslední, co přišlo, bylo před hodinou a půl. Nic použitelného.“ „Němci buší dál,“ řekl Bernstein a přehodil

útržek přes stůl. „Rádio Berlín tvrdí, že Američany na plážích zmasakrovali a ofenziva se hroutí. [25] “ Vzal jsem ten útržek a podíval jsem se na něj. „Dokud to nepotvrdí naši, je to jen německá pohádka. Na titulku to nepůjde.“ Bernstein pokrčil rameny. Věděl to stejně jako já. Ale v místnosti bylo pořád to tiché napětí, ten nepříjemný pocit, že tentokrát možná Němci nelžou. Nikdo ho nevyslovil nahlas. Nebylo třeba.

Frank přišel od okraje newsroomu, protlačil se mezi stoly a zastavil se u Bullpenu s tlustou složkou pod paží. Měl na sobě tmavý oblek, trochu pomačkaný, a ve tváři výraz člověka, který jde říct něco, co nechce říkat. „Charlesi. Máme problém.“ Položil složku na stůl a otočil ke mně několik listů s čísly. „Poptávka na ulici je šílená. Stánkaři volají od rána o další dodávky. Ale jestli pro odpolední vydání zvedneme náklad, překročíme vládní kvóty na tiskový papír [26]. Úřady nám to spočítají.“ „Tak zkraťte noviny,“ řekl jsem. „Zrušte pro dnešní odpoledne komerční inzerci.“ Frank zrudl. Pomalu, od krku nahoru. „Máme podepsané smlouvy, Charlesi. Macy’s, automobilky, tabákové koncerny [27]. Jestli jim ty plochy dneska nevyjdou, půjdou právníci po nás. Jsou to desítky tisíc dolarů na penále.“ „Tohle je invaze do Francie, Franku.“ „To já vím. Ale–“ „Zavolej do tiskárny. Ať vyhodí reklamy z olověných desek a uvolní místo.“ Zavřel jsem složku a posunul ji zpátky k němu. Frank stál chvíli s tou složkou v ruce a koukal na mě. Pak se otočil a beze slova odešel zpátky do newsroomu.

Artie zvedl oči od makety. „Co tam dáme místo těch reklam?“ „Mapy. Jakmile nám cenzura pustí čísla, dáme tam i ztráty.“ Vstal jsem a natáhl jsem se. „Připravte verzi bez jediné reklamy. Celé odpolední vydání.“ Artie přikývl a sklonil se zpátky nad papíry.

Stál jsem tam chvíli a koukal jsem na tu maketu. Pak přišel

David. Přišel tiše, jak David vždycky chodil – zastavil se u okraje Bullpenu, počkal, až ho uvidím, a pak přistoupil ke stolu s velkým svazkem papírů pod paží. Byl to vysoký muž, trochu sehnutý, s brýlemi, které mu neustále sklouzávaly na nos. Vedl telegrafní oddělení [28] přes patnáct let.

„Mám pro vás materiál z dálnopisu," řekl a položil svazek na stůl. „Upřímně řečeno, není toho moc. Počasí nad kanálem, Eisenhowerovo prohlášení z rána, Reuters má pár vět o pohybu u Bayeux. Cenzura drží všechno ostatní." Vzal jsem svazek do ruky. Prolistoval jsem první stránky. „Dám vám to projít v klidu," řekl David. Pak se trochu zaváhal. „Je tam i jedna věc z Pacifiku. Úplně dole." Nic víc neřekl. Otočil se a odešel zpátky do své kóje.

Vzal jsem svazek a podíval jsem se na Artieho. „Za chvíli."

Přešel jsem přes newsroom do kanceláře. Byl to každodenní přechod, který jsem dělal stokrát, ale dnes byl newsroom jiný – hlučnější, plnější, přeplněný lidmi, kteří tu normálně nebyli. Stoly podél zdí byly obsazené do posledního místa, mezi nimi stáli lidé s papíry v rukou a telefonovali nebo na sebe přes místnost křičeli. Na podlaze se válely metry papíru z dálnopisů, které nikdo nestihl uklidit. Mickey, jeden z copy boys, mě málem srazil u dveří – proletěl kolem s hromadou útržků v obou rukou a zakřičel promiňte, aniž by zpomalil.

Moje kancelář byla na druhém konci newsroomu, za proskle-nou stěnou. Byla malá – stůl, dvě židle, telefon, věšák u dveří. Na jedné stěně visela velká mapa Evropy, kterou jsem tam dal v září třiačtyřicátého a která byla teď celá posetá červenými špendlíky. Na stole ležela včerejší maketa a dva plné popelníky, které jsem zapomněl vynést. Z okna byl vidět kousek 43. ulice – střechy aut, chodník, výloha tiskárny naproti.

Zavřel jsem dveře. Hluk newsroomu se ztlumil na vzdálené dunění.

Sedl jsem si a začal procházet Davidův svazek. Počasí. Eisenhower. Reuters – pár vět, nic, co by vydrželo na titulku. Přepisoval jsem si poznámky na okraj papíru červenou tužkou.

Úplně dole v tom svazku byl jeden lístek, trochu menší než ostatní. David ho neodstřihl tak přesně jako ty ostatní – měl zkosený okraj, jako by ho někdo v rychlosti vytrhával z dálnopisu.

Přečetl jsem ho.

BIAK, June 6 (AP) [29] — Heavy fighting continued today on Biak Island as American troops encountered stubborn Japanese resistance in cave positions [30] overlooking the Mokmer area. Progress reported slow.

Před čtrnácti dny mi Edith říkala přes snídaňový stůl, tím svým tichým hlasem, kdy se snaží, aby v něm nebylo slyšet, co v něm je, že Robertovu divizi převelili na Biak. MacArthur tehdy veřejně prohlásil, že odpor nepřítele kolabuje. Říkal to s tou jistotou, s jakou MacArthur vždycky všechno říká.

Složil jsem lístek napůl a strčil jsem ho do kapsy u kalhot.

Na Pacifik dneska v novinách nebyl prostor. To nebyla redakční úvaha – byl to prostý fakt. Celá Amerika dneska koukala přes Atlantik. A i kdyby ne, zpráva jako tahle by armádní cenzurou stejně neprošla [31].

Vzal jsem červenou tužku a vrátil jsem se k těm depeším z Londýna.

Bylo tři čtvrtě na tři. Depeše přišly bez varování. David je prostě položil na stůl a šel zpátky do své kóje.

Přečetl jsem první tři. Pak jsem je obrátil lícem dolů a zavolal

Thompsona a Weisse.

Newsroom byl v tu chvíli na vrcholu. Vzduch v místnosti byl těžký od cigaretového kouře a kafe které se vařilo od čtyř ráno a od tepla těl které se tísnila u stolů a přebíhala mezi nimi. Na podlaze kolem dálnopisů se válely metry papíru které nikdo nestihl uklidit. Weiss přišel od okna kde stál a kouřil a Thompson od velkého stolu kde měl rozloženou mapu Francie s vyznačenými sektory červenou tužkou. Stáli jsme u mapy a já jsem mezi ně rozložil papíry.

Omaha [33]. To slovo bylo v každé druhé větě.

Thompson si přejel rukou přes tvář. Byl to starý novinář, viděl toho hodně, a i přesto chvíli jen stál a koukal na ty papíry.

„Dejte mi to ověřené," řekl jsem. „Jen to co projde [34]."

Vzal jsem červenou tužku a začal škrtat. Weiss stál naproti s rukama v kapsách a koukal jak pracuju. Neřekl nic. Byl tam teprve od ledna ale měl rozum.

Za mnou řval newsroom dál. Artie pobíhal mezi stoly s papíry v obou rukou, jeho sako bylo celý den přehozené přes židli a košile měl vyhrnuté rukávy. U telegrafního okénka se mačkali tři redaktoři najednou a přetahovali se o útržky z dálnopisu. Někdo přes celou místnost někomu křičel o Cherbourgu [35]. Normální den by tohle byl chaos. Dneska to byl pořádek.

Vzal jsem maketu odpoledního vydání. Macy's ven, tabák ven, celá pravá strana pryč. Místo toho mapa normandijského pobřeží a první čísla.

Artie se přihrnul a hodil přede mě další svazek papírů. Pot měl zaschlý na spánku a oči červené. „Z Londýna právě uvolnili svědectví od Collingwooda. Byl na plavidle u Omahy."

Přečetl jsem to. Collingwood psal tak aby to prošlo a přesto říkalo co říkat mělo. Znal tu hranici lépe než kdokoliv jiný [36].

„Na první stranu pod mapu. Celé."

Artie přikývl a položil Collingwoodův text vedle makety. Thompson se nad ni sklonil a posunul prstem úzký sloupec pod nákresem pobřeží. „Tady?“ zeptal se. „Tady,“ řekl jsem. „A tu krátkou zprávu o počasí dejte níž. Čtenář potřebuje nejdřív vědět, co se děje na plážích.“ Na stole před námi ležely útržky z dálnopisu, poznámky od editorů, několik map Normandie a rozpracovaná maketa odpoledního vydání. Artie přepisoval pořadí článků modrou tužkou, Bernstein zkoušel kratší titulek a Thompson kontroloval názvy míst podle mapy. Nikdo neměl dost informací. Všichni jich ale měli příliš mnoho. Každých pár minut přišel nový papír a něco z toho, co jsme právě složili, přestalo platit.

„Pošlete tuhle verzi dolů,“ řekl jsem. „A připravte ještě jednu, kdyby Londýn pustil ztráty.“ Copy boy vzal papíry a zmizel mezi stoly. Odsunul jsem židli a přešel k oknu. Times Square pod námi bylo zalité odpoledním světlem. Slunce se lámalo o střechy taxíků a o sklo výloh naproti. Dole na chodníku stál kluk s naším dopoledním vydáním v ruce, mával jím nad hlavou a křičel titulek do ulice. Lidé se u něj zastavovali, podávali mu drobné a odcházeli s novinami složenými pod paží.

Někdo za mnou položil na velký stůl rádio [37]. Nejdřív jsem tomu nevěnoval pozornost. V newsroomu se celý den něco nosilo, pokládalo, zvedalo a zase odnášelo. Pak ale ztichl jeden psací stroj. A po něm druhý. Z rádia se ozval prezidentův hlas.

“Almighty God: Our sons, pride of our Nation, this day have set upon a mighty endeavor...” [38]

Hluk v místnosti neustal najednou. Jen se z ní pomalu vytrácel. Někdo položil sluchátko. Někdo zůstal stát s papírem v ruce. Artie stál u svého stolu se sakem přehozeným přes paži. Thomp-

son koukal do podlahy. Weiss držel tužku mezi prsty a zapomněl ji položit. Ta slova prošla místností jinak než všechny depeše toho dne. Nebyla rychlá. Nebyla cenzurovaná. Nebyla určená k přepsání, zkrácení ani zasazení pod titulek. Jen tam byla. Dole na Times Square stálo auto u kraje křižovatky s otevřenými dveřmi. Z rádia uvnitř vycházel ten samý hlas ven do ulice. Kolem auta stáli lidé. Jedna žena měla ruce sepjaté před sebou. Muži drželi klobouky v rukou. Nikdo nespěchal.

Pak hlas dozněl. Chvíli se nestalo nic. Potom se newsroom pomalu pohnul. Jeden telefon začal zvonit. Někdo se vrátil ke stroji. Kovové klávesy se znovu rozběhly, nejdřív nejistě, potom rychleji. Papíry se zvedly ze stolů. Hlasy se vrátily.

Přišel jsem k Artiemu. Stál u stolu a sahal po saku. „Kdo nastupuje v noci?“ „Henderson.“ „Až přijde, jděte domů.“ Artie se na mě podíval. Pak přikývl a přehodil si sako přes paži. Vypadal jako člověk, který stojí na nohou čistě ze zvyku.

Henderson přišel za čtvrt hodiny. Předal jsem mu maketu, řekl jsem mu, co ještě čeká na potvrzení z Londýna, a vzal jsem kabát z věšáku. Výtah byl prázdný. Dole na 43. ulici byl teplý červnový večer a na chodníku před budovou stáli dva muži a četli naše odpolední vydání pod světlem výlohy. Zamával jsem na taxík.

Taxík mě vysadil před domem krátce před půlnocí. Vrátný mi přidržel dveře a já jsem šel výtahem nahoru a klíčem otevřel byt. V obývacím pokoji svítila lampa. Edith seděla v křesle s novinami v klíně – ne s mými novinami, s Evening Post [39] – a na stolku vedle ní stál nedopitý čaj, který už musel být studený. Nezaspala. Čekala.

Podívala se na mě přes místnost. „Jedl jsi něco?“ „Ne.“ Vstala a šla do kuchyně. Slyšel jsem, jak otvírá ledničku. Sundal jsem kabát a pověsil ho. Sáhl jsem do kapsy u kalhot a vytáhl ten lístek.

Podíval jsem se na něj. Pak jsem ho položil na předsíňový stolek lícem dolů.

Přišel jsem do kuchyně a sedl si ke stolu. Edith přede mě postavila talíř a sedla si naproti. Chvíli jsme mlčeli. „Slyšela jsem Roosevelta," řekla. „Bylo to krásné." Přikývl jsem.

„A četla jsem," řekla a trochu se usmála, „že na Biaku už to skoro mají. MacArthur říkal–"

„Jo," řekl jsem.

Podívala se na mě. Já jsem se díval na talíř. Pak vstala, obešla stůl a já jsem ucítil její ruce kolem ramen. Zezadu, tiše, bez ničeho dalšího. Zavřel jsem oči a opřel jsem hlavu o její paži a seděli jsme tak v té tiché kuchyni, zatímco venku New York pomalu usínal.

Charles Sterling

Kontext a poznámky

1. Všechny postavy v této kapitole, včetně Charlese Sterlinga, jsou fiktivní. Jsou ale zasazeny do reálného historického prostředí a napsány tak, aby odpovídaly dobovým poměrům, práci novinářů a situaci 6. června 1944.
2. Yale University je jedna z nejprestižnějších amerických univerzit. V první polovině 20. století byla typickou školou pro lidi z vyšších vrstev, kteří mířili do práva, politiky nebo veřejného života.
3. Pearl Harbor byla americká námořní základna na Havaji, kterou 7. prosince 1941 napadlo Japonsko. Tento útok vedl ke vstupu USA do druhé světové války.
4. Noční editor měl v redakci na starosti vydání a příchozí zprávy během noci, kdy část vedení nebyla přítomná.
5. Londýn byl hlavním centrem spojeneckého velení a válečného zpravodajství před invazí do Francie. Zprávy o Dni D přicházely přes oficiální spojenecké zdroje, vojenské komuniké a válečné korespondenty působící v Británii.

6. Kvůli časovému posunu mezi Evropou a New Yorkem přicházely první zprávy o vylodění v Normandii do USA v noci a brzy ráno 6. června 1944.
7. Americká města během války používala různá civilní obranná opatření, včetně zatemňování nebo omezování světel, aby se snížilo riziko při případném nepřátelském útoku.
8. Newsroom je hlavní redakční místnost, kde se shromažďují zprávy, píší a upravují články a skládá se podoba vydání novin.
9. Dálnopis byl zařízení, kterým redakce dostávaly agenturní zprávy a depeše. Text přicházel na dlouhých pásech papíru a často se okamžitě rozděloval editorům.
10. „Communiqué Number One“ bylo první oficiální spojenecké oznámení o zahájení invaze do Normandie 6. června 1944.
11. „Ike“ byla přezdívka generála Dwighta D. Eisenhowera, vrchního velitele spojeneckých sil v Evropě.
12. Atlantický val byl systém německých opevnění podél západního pobřeží Evropy. Měl zabránit spojenecké invazi z Británie.
13. Operace Overlord patřila k největším vyloďovacím operacím v dějinách. Zapojeny byly tisíce lodí, výsadkových plavidel a letadel.
14. Transocean byla německá zpravodajská agentura využívaná nacistickým Německem i k šíření propagandy do zahraničí.

15. Při vojenských operacích se často omezovala komunikace, aby nepřítel nezískal informace o poloze, průběhu útoku nebo ztrátách.

16. U mimořádných událostí se titulní strany novin měnily na poslední chvíli. Redakce musely rychle rozhodovat, které zprávy vyhodit a čemu dát hlavní prostor.

17. Noviny se tehdy připravovaly pomocí kovové sazby. Stránka se skládala do rámu, ze kterého se potom připravovala tisková forma.

18. Copy boys neboli redakční poslíčci přenášeli texty, korektury a zprávy mezi editory, sazbou a dalšími částmi redakce. Často šlo o mladé začínající pracovníky novin.

19. Lucky Strike byla jedna z nejznámějších amerických značek cigaret. Kouření bylo v redakcích i kancelářích té doby běžnou součástí pracovního prostředí.

20. The New York Times měl v této době vlastní tiskové provozy přímo v oblasti Times Square. Spuštění lisů znamenalo, že rozhodnutí editorů se během chvíle měnila v tisíce výtisků mířících do ulic New Yorku.

21. Bullpen byl uzavřený prostor uprostřed newsroomu vyhrazený pro klíčové editory. Odtud se řídila příprava celého vydání novin.

22. Dálnopis byl hlavní způsob přenosu zpráv mezi agenturami a redakcemi. Text přicházel na dlouhých papírových pásech a okamžitě se zpracovával.

23. Editor titulků rozhodoval o tom, jak budou zprávy prezentovány čtenářům. Titulek často určoval celkové vyznění článku.

24. Spojenecká cenzura v Londýně kontrolovala všechny zprávy o invazi, aby neprozradily strategické informace nepříteli.

25. Německé rozhlasové vysílání bylo silně propagandistické a často zveličovalo úspěchy, aby ovlivnilo morálku Spojenců i veřejnosti.

26. Během války byla spotřeba novinového papíru ve Spojených státech omezována a sledována War Production Board. Noviny proto musely řešit, kolik stran a výtisků si mohou dovolit vytisknout.

27. Inzerce byla jedním z hlavních zdrojů příjmů amerických novin. Uvolnit reklamní plochu pro mimořádné zpravodajství proto nebylo jen redakční, ale i obchodní rozhodnutí.

28. Telegrafní oddělení shromažďovalo a třídilo zprávy z celého světa. Bylo klíčovým zdrojem informací pro redakci.

29. Biak je ostrov u Nové Guineje, kde v roce 1944 probíhaly těžké boje mezi americkými a japonskými silami kvůli strategickým letištím.

30. Japonská armáda často využívala jeskyně a podzemní obranu, která výrazně zpomalovala postup spojeneckých jednotek.

31. Armádní cenzura omezovala zveřejňování informací o probíhajících operacích, zejména pokud se týkaly ztrát nebo skutečného průběhu bojů.

32. Omaha Beach byla jedna z pěti invazních pláží v Normandii. Americké jednotky zde 6. června 1944

narazily na mimořádně tvrdý odpor a utrpěly jedny z nejvyšších ztrát celého vylodění.

33. Váleční novináři a editoři pracovali s informacemi, které podléhaly vojenské cenzuře. Zprávy z fronty proto často přicházely zpožděně, neúplně nebo až po schválení.

34. Cherbourg byl důležitý přístav na severu Normandie. Pro Spojence měl velký význam, protože po vylodění potřebovali získat hluboký přístav pro zásobování armád ve Francii.

35. Charles Collingwood byl americký válečný korespondent CBS. Během Dne D vysílal zprávy z invazní oblasti a patřil k novinářům, kteří Američanům přinášeli první přímá svědectví o vylodění.

36. Rádio bylo během druhé světové války hlavním okamžitým médiem. Lidé se skrze něj dozvídali nejnovější zprávy i projevy prezidenta často dříve než z novin.

37. Jde o začátek Rooseveltovy modlitby z 6. června 1944. Celý projev byl koncipován jako modlitba za vojáky účastnící se invaze do Normandie.

38. New York měl ve 40. letech několik významných deníků. Čtenáři často sledovali více novin najednou a jednotlivé redakce mezi sebou soupeřily rychlostí i úhlem zpravodajství.

39. Veřejné zprávy z Pacifiku často působily optimističtěji než realita na bojišti. Na Biaku v červnu 1944 pokračovaly tvrdé boje, mimo jiné kvůli japonským postavením v jeskyních a kolem letiště Mokmer.

Anna Müllerová

Anna Müllerová je dvaadvacetiletá polní zdravotnice německé armády, vycvičená u Červeného kříže. Slouží v provizorním lazaretu u normandských pláží. Narodila se 8. února 1922 v Kolíně nad Rýnem do válkou poznamenaného Německa. Její otec Hans byl středoškolský profesor historie a matka Bea pracovala jako lékárnice. Rodiče kladli velký důraz na vzdělání, literaturu a disciplínu. K nacistické ideologii nikdy neměla blízký vztah, přesto se kvůli své pracovitosti a touze pomáhat lidem vydala na cestu zdravotnice a v roce 1941 nastoupila do služby u německé armády. Zpočátku působila v zázemí, teprve na konci roku 1943 byla převelena do Francie.

Probouzím se uprostřed nesnesitelného hluku. Nevím, kolik je hodin a co se děje. Slyším neustálé otřesy a palbu. Ještě než si stihnu uvědomit, co se vlastně děje, vyskočím z postele a automaticky se rychle oblékám do uniformy[1]. Cítím, jak se mi klepou ruce. Převlékám se, ale jako by mé oblečení bylo mnohonásobně těžší. Těžko pohybuji rukama a nedokážu se soustředit. V hlavě mi běží myšlenky rychleji, než je stačím

vnímat. Vím jen, že nás napadli. V duchu si neustále opakuji: „Musíš být silná.“ Přestože jsem vycvičená ošetřovatelka, pod palbou jsem ještě nebyla. Nejsem zvyklá na pohodlí, proto mi nevadí spát s ostatními v jedné místnosti[2]. Dovedu si představit, jak to pro některé lidi musí být hrozné. Pocit, že nemáte žádné soukromí a nemůžete nikam utéct před krutou realitou.

Vlastně je mi z toho tíživě. Jen stěží si představím, že se takto nějak cítí ostatní ošetřovatelky, Sdílející se mnou školní budovu, v které spíme. Je nás tu sedm. Nebavíme se spolu. Není na to čas ani nálada. Celý den ošetřujete raněné, v hlavě pořád promýšlíte, jak zastavit krvácení nebo něco zašít. Přivykla jsem tomu tak, že nejsem moc schopná se bavit o něčem jiném.

Roztržitě vybíhám ze školy, v které spíme. A za zvuku výstřelů instinktivně běžíme k ošetřovně, která je asi dva kilometry od města[3]. Když jsem zde byla poprvé, říkala jsem si, že až tohle skončí, tak se sem přestěhuji a chtěla bych zde vychovávat děti. Je mi líto, že už to takto necítím. Válka z něho pro mě udělala jen další bezduché místo, které vnímám jako nepříjemnou povinnost. Teď se však město mění v arénu, kde se bojuje o přežití. Venku je stále tma, tak moc dobře nevidím, také kvůli rozvířenému prachu a kouři. Je to jako slepě utíkat před něčím, co nevíte, kdy může zaútočit. Bombardují nás[4]. Slyším strašné zvuky. Moje mysl se jim brání, ale nejde to. Cítím se jako vězeň. Stále utíkám tmavým městem, všude jsou vojáci a bojové vozy[5].

Najednou někdo zakřičí: „Kryjte se!“ Padám na zem a kryji si hlavu. V ten moment mi ztuhla krev a zastavilo se srdce. Čekala jsem, až přijde konec. Nic. Ostatní ošetřovatelky se rozeběhly a já taky. Nohy mě bolely. Je tma a stále běžíme. Podél cesty je kamenná zídka, a protože se hluk stále zvyšuje, přidržujeme se jí. Jedna dívka se zranila. Vím, že spí se mnou ve stejné třídě, ale nevím, jak se jmenuje. Zvedla si kotník a tak postonává a u

toho naříká bolestmi. Chci jí pomoci, ale jeden hlas v mé hlavě mi říká, že musím přežít, a tudíž se musím soustředit na sebe. Kamenná zeď nám poskytuje laciný úkryt.

Když někdo zakřičí nebo se ozve neznámý zvuk, přikrčíme se ke zdi. Lazaret je asi dva kilometry od města. Podle odhadu bychom tam měly být za pár chvil, ale čas neutíká tak, jak bych chtěla. Cesta mi přijde, jako by neměla konce. Chvíli mám pocit, že nejdeme vůbec směrem k lazaretu. Uprostřed toho počtu hrozných zvuků a rozrušení se ztrácím. Najednou v poli nacházíme známou budovu lazaretu a já mám pocit, jako bych utekla z pekla[6].

Bohužel to bylo pouze únavou před utíkáním a hned po příchodu do lazaretu nás čekají ranění. Zatím jich není tolik. Ošetřujeme ve stanu[7] a já právě zašívám rány nějakému vojákovi. Zdá se mi milý. Vždycky při ošetřování různých lidí si představuji, jací jsou, jak vypadají jejich rodiny, kde žili před válkou. Ošetřování a starání se o druhé mě vytrhává z válečné reality do mých myšlenek a soustředím se jenom na raněné. Proto si myslím, že se na tuto práci dobře hodím. Je stále jen raněných málo, jako by to zatím byly jen nálety a nic vážnějšího se neděje. Proto se věnuji raněným, jednomu staršímu vojákovi nalévám vodu. Vždycky se mě ptá, jak se mám nebo jak to jde, a začne si se mnou povídat. Obdivuji jeho optimismus a za těch pár týdnů, co tu se mnou je, jsem si ho oblíbila.

Dnes je však rozespalý a vypadá bledě. Místo obvyklého úsměvu na tváři a horlivostí dozvědět se vše o mém životě, bezduše pokyne hlavou[8]. Čas plyne, je cítit neklidná atmosféra. Když se podívám do očí raněných, těch, co jsou při vědomí, vidím, že mají strach. Jejich oči touží vidět své rodiny a svůj domov místo těchto zdí lazaretu. Čas plyne a už nevnímám, jak dlouho tu jsem. Rány se zvětšují, při každé ráně se mi zachvějí

ruce.

Když se jednomu vojákovi snažím píchnout injekci, udeří rána a injekce mi vyklouzne a špatně se zapíchne do kůže. Voják zatne zuby. Rychle ji vytáhnu z jeho paže a od místa vpichu začne téct krev. Běžím pro obvaz a vpíchnu injekci[9] do druhé paže, tentokrát přesně. Hlava mi hoří. Ještě pořád si vyčítám incident se stříkačkou[10]. Postupně se vše zhoršuje a ranění pomalu, ale jistě přibývají. Pořád úplně nevím, co se děje. Domnívala jsem se, že šlo o bombardování, ale tohle vypadá větší. Vojáků je čím dál více.

Některé poznávám. Srdce se mi vyloženě zastaví, když ho uvidím. Tohle jsem nečekala. Myšlenky se mi rychle střídají a cítím se zmateně a roztřeseně. Je to něco, co jsem ještě nezažila. Mám v hlavě myšlenku, vím, že tam je, ale nechci si ji přiznat. Nesmím dopustit pohlcení touto myšlenkou, jde z ní jen bezmoc a vím, že bych to potom nezvládla. Proto se snažím co nejvíce soustředit na obličej, rudou krev, v které koluje život. Rána od kulky, malá, ale tak mocná. Jak něco tak malého může ukončit lidský život? Kůže špinavá a roztrhaná jako kusy látky. A pak ticho, hlasité řvaní a výkřiky z beznaděje a bolesti. Snad jediné, co bylo horší než nářek raněných, bylo, když byli zticha. Jako by už přestali bojovat s bolestí a vzdali to. Věděli, že na tomto světě déle nebudou. Vím, že jsem člověk, který nevzdává věci do posledního dechu. Na výcviku jsem vždycky byla jedna z nejlepších, protože jsem odmítala přijmout prohru. Proto mi ticho těch lidí tak bere energii. Možná se bojím, že mu podlehnu a vzdám to taky. Vždycky jsem chtěla pomáhat lidem a ošetřovat je.

Na nosítkách[11] spěšně přinesou vojáka. Je celý od krve, až tak, že ho zprvu nepoznávám. K mému zděšení se ukáže, že to je můj přítel Gilbert. Srdce chce vyskočit z těla, tep se mi zrychluje.

Potlačuji slzy a snažím se nadále tvářit vážně a profesionálně. Doktor, můj nadřízený, se na něj podívá ledovým pohledem bez znaku lítosti a pokyne na nosiče, aby ho odnesli. Nechápu to. Doktor říká, že mu už nelze pomoci[12], ale já vím, že ano. Vím to! Nenávidím toho doktora, jenž mu vzal život.

Přestávám vnímat realitu a prohlubuji se do sebe. Je mi zle z toho všeho. Nemůžu vidět žádné lidi ani krev. Krev, která mi nikdy nedělala problémy, a teď se jí štítím. Jako pavouků. Prudce červená a lepivá krev, proč jen na ní závisí životy některých lidí? Přidělili mi zašívání ran, ruce mám celé rudé. Nepřiznala jsem to, ale z výbuchů a střelby se mi klepou ruce. Naštěstí si toho zatím nikdo nevšiml. Podívám se na ostatní. Mám pocit, jako bych byla jediná. Doktoři vypadají ledově klidně, ošetřovatelky mají naspěch, ale i tak jsou jejich ruce zpevněné a přesné. Šiju rány. Připadá mi to jako to nejtěžší, co jsem kdy dělala. Je těžké zachraňovat něčí život a přitom vést bitvu s mojí myslí a mýma rukama. Přeju si, ať už to skončí.

Nic ale nekončí, naopak. Je víc a víc práce. Doktoři si utírají mokré čela, horko, krev a transporty bez přestávky přivážejí nové raněné. Slyšela jsem, že nás napadli Američané, nic víc podrobnějšího zatím nevím. Už svítá ale Víc vidět nejde, jen se obloha mění nad tou zkázou. Je sychravo a vítr fouká do všech stran, jako by těch ran nebylo málo. Nemáme moc čas na úklid. Předstírám, že jsem v pohodě, přijde mi to jako rozumná taktika, jak nikoho neovlivňovat mým skrytým stresem. Myslím, že i ostatní to tak dělají. Jedna zdravotnice, co ošetřuje vedle mě, vypadá zděšeně víc než já. Je celá bledá a její oči mají takový mrtvý pohled. Jindy byla ledově klidná a dneska zakopává. Obloha je šedá a zatažená. Panuje silný vítr a nečas[13]. Nikoho by nenapadlo, že americká armáda na nás zaútočí zrovna teď a zrovna tady.

Pokaždé, když přinesou nové raněné, nenápadně se dívám na vojáky, jestli je neznám. Mám pocit, že jednoho, kterého vezou, odněkud znám a rozbuší se mi srdce. Nevidím ho ale pořádně, takže nevím, jestli je to vážně on. Ujistila jsem se, že tenhle vypadá jinak, měl nos víc křivý a méně vlasů. Vše se opakuje bez přestávky, pořád dokola a dokola. Celou dobu jsem v napětí, co bude dál. Ztratili jsme spojení s několika vojenskými jednotkami. Jednou jsem i slyšela nějakého vojáka, jak křičí, že Američané postupují. Většina to bere jako planý poplach, já ale dostávám strach, co když Američané postoupí až sem, zajmou nás a všechny raněné. Bráním se mým představám o mé strašné smrti, ale hlava je silnější. Chci se soustředit na práci, chci pomoci těm vojákům, jsem jedna z těch, co jim může zachránit život.

Začíná se mi zatmívat obraz před očima, ztrácím vědomí. Otvírám oči a chvíli mám pocit, že je po všem, že to byl jen zlý sen. Bohužel nic takového, jen jsem omdlela. Zlý sen pokračuje. Ještě chvíli sedím, zmatená, že jsem se probrala zpět uprostřed chaosu. Kdybych měla jedno přání, nezaváhala bych a řekla, že chci, ať to skončí. Dále ošetřuji, přede mnou je asi sedmnáctiletý kluk s velkými popáleninami. Kéž bych si to s ním mohla vyměnit a zachránit ho, odejít a už nikdy tohle neprožít. Pod návalem stresu běháme a pomáháme ukládat raněné. Je jich tolik, že většina leží na zemi. Nestíháme ošetřovat a zachraňovat jejich životy. Všichni se snažíme, co to jde. I já mám po mém zkolabování už dostatek adrenalinu, že pracuji tvrdě a rychle bez přestávky. Přestože je docela zima, mám úplně mokré čelo. Dodávám si naději a říkám si, že teď raněných nepřibylo tolik jako předtím a že jsme dokázali možná stabilizovat pozice. Jsou to ale jen bezvýznamné utěšování. Vnímám to, všichni tušíme, že jsme prohráli. Přemýšlím, co se stane, až nás zajmou. Jsme

zdravotníci a tak si myslím, že by nás zabíjet neměli. Bojím se ale, že to se nestane.

Čas plyne rychle, zároveň pomalu. S každou minutou mi bije srdce rychleji. Očekávám, kdy už řeknou, že jsme prohráli a začnou nás evakuovat. Stále noví a noví ranění. Víc a víc mě děsí kolik vojáků si pamatuji. I když jsem se s nimi setkala jen pohledem, pohled na jejich nehybná těla ve mně vzbudí tu vzpomínku, že je znám, že mají život stejně jako já, který většině dneškem končí. Říkám si, že by třeba přece bylo jednodušší bojovat na frontě než zachraňovat lidi na ošetřovně. Nechci na to ale myslet. Vždycky si totiž připomenu, že se vojáci na frontě zabíjejí. Je mi z toho zle, když si to představím. Vždycky jsem byla přesvědčená, že vzít člověku život je to nejhorší.

Jako malá jsem si dala slib, že se tohoto hříchu nedopustím, ani kdybych byla v ohrožení života. A stále jsem si jistá, že tento starý slib dodržím. Když někoho ošetřuji špatně, hrozně si to vyčítám. Většinou se tomu člověku stejně nedá pomoci, ale já si to stejně vyčítám. Mám vždy pocit, že jsem mohla udělat více. Dneska však tento pocit zmírňuje strach z toho, co přijde. Bojím se Američanů, protože se bojím, co se se mnou poté stane. Co když skončím v temném vězení odloučená od světa, nebo co když mě rovnou na místě zastřelí. Strach vyvrcholil, když se dozvídáme, že Američané postupují dále do vnitrozemí a pomalu, ale jistě vítězí.

Nevím, jestli je to tak i na ostatních plážích. Mám pocit, jako by dnešek trval několik týdnů, a teď přemýšlím o věcech, co jsem v životě chtěla stihnout. Mé myšlení doprovází křik a nářek zoufalých raněných. Při tom přemýšlení mi steče slza, okamžitě ji setřu.

Zbytek zdravotního personálu na tom není o moc lépe. Plníme svou práci, ale přitom stále čekáme. Čekáme na konec. Vítr

mlátí do plachet stanu, ranění sténají a ošetřují mnoho známých tváří, které jsem kdy zahlédla. Teď tu bezmocně leží a čekají na smrt. Není jim pomoci. Někteří jsou natolik znetvoření, že mi dlouho trvá, abych v této trosce spatřila tvář, kterou jsem kdy viděla. Začínám se zpětně uklidňovat. Jako bych přiznala, že jsme prohráli a že tak to prostě je. Klidně pracuji svýma rukama a dezinfikuji rány nebo pevně obvazuji nebo šiju. Je jasné, že Američané se tu objeví každou chvíli. Začíná se stmívat. V přeplněném lazaretu je k nevydržení. Naši vojáci prohrávají. Střelba je teď velmi blízko. Naši vojáci se stahují.

Zdá se mi, jako by dunění a rány místy ustávaly. Obvazuji otevřenou ránu, je to pohled, který vyzívá k závratím. Množství krve je obrovské. Je mi to ale už jedno, všechno mi je jedno. Stejně dneškem asi vše končí. Jakmile utáhnu ránu, bílý obvaz se hned zbarví do ruda. Střelba je teď hodně blízko. Venku vládne nepříznivé počasí a obloha se pořád zatmívá. Někdo říká, že už přímo vidí americké vojáky. Čekáme stále na konec. Čas plyne a plyne. Myslím, že dnes jsme zachránili spousty životů, více než kdy předtím. A přesto je to bohužel málo. Mrtvých německých vojáků je nespočetně. Poslední hodiny jen obvazuji končetiny. Zásoby rychle docházejí[15], zachvíli nebudeme mít dostatek prostředků k ošetřování a léčení.

Obvazuji právě pravou ruku jednomu mladému vojákovi, vtom někdo pronikavě zakřičí. Všichni se ohlédnou. Do lazaretu začínají vcházet kvapně muži v uniformách. Jsou to mladí lidé jako naši vojáci, přesto vypadají cize. Automaticky zvedáme ruce nad hlavu. Nevíme, co máme dělat. Srdce se mi zastaví. Mé první myšlenky jsou, ať to skončí rychle. Američtí vojáci se rozeběhnou po lazaretu. Míjejí nás a pohledem vše projdou – raněné, doktory i naše uniformy. Když si všimnou červeného kříže, skloní své zbraně[16].

Spadl mi největší kámen ze srdce. Venku už je skoro tma. Rány se stále ozývají, ale spíše hodně vzdáleně z jiných pláží. Tady jsme prohráli. Vůbec netuším průběh boje ani co se přesně dělo. Situace se začíná uklidňovat. Nevím, co si myslet. Mám smíšené, nejasné pocity. Přestože jsme padli do zajetí, necítím velký strach. Zároveň však ano, co se mnou bude? Zemřu v zajetí, nebo budu nadále zdravotnicí a ošetřovat vojáky americké armády?[17] Mám spoustu otázek. Američtí vojáci nás nechávají dále ošetřovat. My už ale stejně nemáme skoro žádný materiál. Jeden z jejich velitelů se o něčem domlouvá s našimi doktory. Máme ošetřovat i jejich lidi. Američanů je víc a víc, kompletně nás obsadili. Boje pokračují stále, ne však u nás. Omezujeme péči z důvodu nedostatku.

Zdálo se, že přesto všechno se vrátil lazaret do normálu. Já jsem si však pokládala jednu otázku a nemohla jsem tomu uvěřit. Viděla jsem rozervané, sužované bolestmi, zmrzačené, ustrašené mladé kluky, kteří bojovali na naší straně. Většina z nich měla rodinu, přátele, oblíbená místa, kde trávit čas, oblíbenou hudbu a „svou ideu života“. Jak by někdo mohl střílet a zabíjet po stovkách? Nepřátele jsem si ani nepředstavovala jako lidi, nýbrž jako stvůry lačnící po krvi.

To bylo hodně daleko od reality. V amerických očích jsem viděla přesně všechny tyhle věci, co jsem jmenovala. Měli taky rodiny, přátele a taky je naši zabíjeli po stovkách. Brali naše vojáky jako stvůry. Přede mnou leží Američan, má mladou tvář a ustrašené oči. Musím ho ošetřit, je postřelený. Doktoři už mu vyndali kulky z těla a já posledními kousky obvazu balím jeho krvavé rány. Byl to akutní případ a naši doktoři mu nejspíše zachránili život. Je to zvláštní pocit, zachraňovat životy obou stran. Zachraňuji dnes možná život vrahovi, co zabil několik mých přátel.

Na chvilku vyběhnu ven z lazaretu. Je tma, vítr ustal. Vidím hvězdy. Hluk je pořád, ale vzdálený. Pomyslím si, že horší den v mém životě už asi nenastane[18].

Anna Müllerová

Kontext a poznámky

1. Červený kříž (Deutsches Rotes Kreuz): Německé ošetřovatelky v první linii byly často dobrovolnice, které prošly tvrdým výcvikem. Jejich status jim měl zaručovat ochranu dle Ženevských úmluv, ale v chaosu bitvy byly často pod přímou palbou
2. Ošetřovatelky a zdravotnický personál byli během invaze často ubytováni v provizorních podmínkách – například ve školách, klášterech nebo zabraných civilních budovách poblíž fronty.
3. Lazaret: Vojenská polní nemocnice. V roce 1944 byly tyto objekty často zřizovány v zabraných školách, kostelech nebo pod plátěnými stany, aby byly co nejblíže frontě.
4. Bombardování před invazí: Před samotným vyloděním probíhalo masivní letecké a námořní ostřelování německých pozic. Přestože lazarety a zdravotnický personál podléhali ochraně Ženevských úmluv, mnoho polních nemocnic se během Dne D ocitlo přímo pod bombardováním nebo dělostřeleckou palbou.
5. Svatý Vavřinec (St. Laurent-sur-Mer): Obec v Normandii ležící přímo nad pláží Omaha. Právě zde se 6. června

1944 odehrávaly jedny z nejtěžších bojů mezi německou obranou a vyloděnými Američany.

6. Vojenský transport: Přesun raněných i zdravotníků byl během invaze komplikovaný bombardováním, tmou, zničenými cestami a chaosem na komunikacích.
7. Provizorní stany lazaretu: Německé polní lazarety během invaze často kombinovaly hlavní budovu s provizorními stany postavenými v jejím okolí. Ty sloužily k ošetřování narůstajícího počtu raněných nebo jako nouzové operační prostory.
8. Psychický šok (Shell shock): U zdravotnického personálu se mohl projevovat apatií, třesem rukou nebo pocitem odcizení od reality po dlouhodobém vystavení smrti, bombardování a přeplněným lazaretům.
9. Injekce a tišící prostředky byly v polních lazaretech běžnou součástí ošetřování. Podávání léků během bombardování a neustálých otřesů však bylo mimořádně obtížné.
10. Vpich do žíly pod stresem: Injekce podávané v neustálých otřesech a pod palbou byly běžným zdrojem incidentů, které si ošetřovatelky často dlouho vyčítaly.
11. Nosítka (Stretcher bearers): Nosiči raněných byli klíčoví pro fungování polních lazaretů a často pracovali přímo pod palbou.
12. Třídění raněných (Triage): Doktor v Annině příběhu provádí tzv. triáž – rychlé rozhodnutí, kdo má naději na

přežití. Omezené zásoby a nedostatek personálu nutily lékaře soustředit péči na pacienty s nejvyšší šancí přežít.

13. Atmosféra nečasu: Historicky byl 6. červen 1944 doprovázen velmi nepříznivým počasím, silným větrem a rozbouřeným mořem, což komplikovalo invazi i práci zdravotnického personálu.

14. Německé jednotky v Normandii během prvních hodin invaze často ztrácely spojení s velením kvůli bombardování, přerušeným telefonním linkám a chaosu na frontě.

15. Nedostatek obvazového materiálu: Prudký nárůst raněných během invaze rychle vyčerpával zásoby obvazů, léků i chirurgického vybavení v polních lazaretech.

16. Ženevské úmluvy v praxi: Sklonění zbraní amerických vojáků po spatření červeného kříže odpovídá realitě, kdy zdravotnický personál po obsazení lazaretu požíval statusu chráněných osob.

17. Po obsazení německých lazaretů zdravotnický personál často pokračoval v ošetřování raněných obou stran konfliktu zároveň.

18. Smíšené pocity po zajetí: Konec strachu ze smrti často vystřídal strach z neznámé budoucnosti v zajetí. Pocit psychického vyčerpání a rezignace byl u zdravotnického personálu během Dne D běžný.

Alexej Morozov

Alexej Morozov [1] se narodil roku 1921 v malé vesnici u Smolensku [2] do rolnické rodiny [3]. Od dětství pracoval na poli a později pomáhal i v místní dílně, kde se opravovalo zemědělské nářadí a povozy. Do Rudé armády byl odveden v roce 1940 v rámci povinné vojenské služby [4]. Německá invaze do Sovětského svazu ho zastihla už v armádě. První měsíce války strávil na ústupu na východ [5], při kterém byla jeho původní jednotka z velké části zničena. V dalších letech prošel několika různými střeleckými jednotkami [6] na středním úseku východní fronty a po lehkém zranění se na čas dostal do týlu. V červnu 1944 slouží jako řadový pěšák v sovětské jednotce soustředěné v Bělorusku před velkou letní ofenzivou [7].

Probudil jsem se ještě před světlem, protože mi něco studeného steklo za krk. Nejdřív jsem si myslel, že prší. Sáhl jsem rukou nahoru ke kládám a plachtě natažené nad vchodem do zemljanky [8] a nahmatal jen mokré dřevo. Nepršelo. Byla to voda, která se přes noc srazila na plachtě a teď kapala dolů po provaze. Vedle mě někdo zakašlal tak prudce, až se celá pryčna[9] pod námi

zachvěla. Z druhého konce zemljanky se ozvalo tiché zaklení a šustění slámy.

Ležel jsem ještě chvíli bez hnutí a díval se do šera nad sebou. V hlíně mezi kládami byly tmavé mapy vlhkosti. V jednom rohu visela blůza, kterou si tam večer pověsil Saška, a i ve tmě bylo vidět, že neuschla. Těžce se prohýbala vlastní vahou. Vzduch uvnitř byl cítit mokrým dřevem, potem, kouřem a starými botami. „Vstávat," řekl někdo u vchodu. Nikdo se nehýbal. Pak se ten hlas ozval znovu, blíž a ostřeji. „Vstávat, kurva. Za půl hodiny nástup."

Přetočil jsem se na bok a hned jsem cítil, jak mě v zádech tahá studená vlhkost, která se přes noc protlačila skrz kabát i slámu. Sedl jsem si. Hlína pod nohama byla tvrdá a ledová. Sáhl jsem po onucích [10], které jsem si večer rozvěsil u kamen na druhé straně zemljanky, a hned jak jsem je vzal do ruky, věděl jsem, že jsou pořád vlhké. Zkusil jsem je roztáhnout mezi prsty, jako by jim to mohlo pomoct. Nepomohlo. Saška na horní pryčně spustil nohy dolů a zavadil mě patou o rameno. „Promiň." „Jo." Protáhl jsem onuci přes chodidlo a utáhl ji kolem nártu. Látka byla studená a tvrdá. Když jsem ji nacpal do holínky, měl jsem pocit, jako bych strkal nohu do kýble s bahnem. Druhou jsem obul pomaleji. Na levé noze jsem měl po minulém pochodu bolest, která se vracela vždycky při prvním pořádném došlapu. Jak jsem zatlačil do holínky [11], zasyčel jsem.

Někdo u kamen rozfoukal popel a do zemljanky se nahrnul slabý oranžový odlesk. Na chvíli bylo vidět všechny obličeje najednou. Nateklé oči. Neoholené tváře. Šedé prádlo. Jednomu muži v koutě teklo z nosu a utíral si ho hřbetem ruky. Jiný seděl shrbený na pryčně a jen zíral před sebe, jako by se ještě úplně neprobudil. V rohu u stěny stály opřené pušky [12], všechny zablácené na pažbách od včerejška. Natáhl jsem se pro svoji. Kov

byl studený. Otočil jsem ji v rukou a palcem zkusil závěr [13]. Šel ztuha. Vzal jsem z kapsy hadr, který už dávno nebyl hadr, ale spíš mastná šedá věc nasáklá olejem a špínou, a přejel jsem jím přes kov. Z hlavně se odloupla zaschlá čára bláta. Včera večer jsem ji chtěl vyčistit pořádně, ale když jsme se vrátili z lesa, padl jsem na pryčnu tak, jak jsem byl.

U vchodu se objevil staršina [14]. Sehnul se a vešel dovnitř. Na ramenou měl mokrý plášť a čepici staženou do čela. „Venku je kuchyně," řekl. „Kdo přijde pozdě, má smůlu. A po jídle všichni ven. Budou se tahat bedny." „Jaké bedny?" ozval se Saška. Staršina se na něj podíval. „Dřevěné, ty idiote." Někdo se krátce zasmál. Bylo to víc vydechnutí než smích.

Vylezl jsem ven poslední. U vchodu do zemljanky byla země rozšlapaná na mazlavou kaši. Mezi kořeny stála voda. Hned před zemljankou vedla úzká lesní pěšina k malé mýtině, kde stála polní kuchyně. Les byl ještě šedý a nízký, bez slunce. Všude mezi stromy se válel kouř z vlhkého dřeva. Nebyl hustý, ale držel se při zemi a lezl do očí. O kus dál mezi smrky stála polní kuchyně [15] a kolem ní už se kroutila fronta s ešusy [16]. Za ní byla v lese pod plachtami zaparkovaná auta a mezi nimi se černaly obrysy něčeho většího, přikrytého větvemi a maskovací sítí. V noci zase něco přivezli. Nebo víc než něco. Poslední dny toho v lese přibývalo. Děl. Aut. Mužů. Beden. Kam se člověk podíval, tam bylo něco nového.

Došel jsem ke kuchyni a zařadil se na konec fronty. Přede mnou stál muž z vedlejší čety, jméno jsem nevěděl. Měl obvázané pravé zápěstí a v levé ruce držel ešus tak pevně, že měl klouby bílé i v tom ranním šeru. „Myslíš, že nás dneska zase někam poženou?" zeptal se, aniž by se otočil. „Kam?" Pokrčil rameny. „Dopředu. Nebo jinam. To je jedno." „Nevím." To bylo všechno, co jsem mu mohl říct. Stejně jako včera. Stejně jako

předevčírem.

Kuchyň vydávala jáhlovou kaši a čaj [17], který chutnal po kouři. Když na mě přišla řada, kuchař se ani nepodíval, komu nabírá. Jen mi pleskl naběračku do ešusu, až kaše vyšplíchla přes okraj na prsty. Pálilo to. Olízl jsem si je a šel stranou ke pařezu, kde už seděli dva naši. Saška a Kolja. Seděli kousek od kuchyně, zády k jedné borovici a čelem do lesa, odkud bylo slyšet auta a hlasy. Saška jedl hltavě, s hlavou skloněnou skoro až do ešusu. Kolja držel lžíci v prstech a díval se někam mezi stromy. „Zase přiváželi v noci," řekl Saška mezi sousty. „Jo." „Slyšel jsem pásy. [18]" Kolja odtrhl oči od lesa. „Já slyšel koně." „Ty slyšíš pořád koně." „Protože tam byli." Jedl jsem mlčky. Kaše byla hustší než včera a horká tak, že mě po ní bolely dásně. V čaji plavaly dvě jehličky. Vypil jsem ho stejně celý.

Za našimi zády prošla po cestě kolona mužů s lopatami přes rameno [19]. Ta cesta vedla od kuchyně dál mezi stromy k místům, kam jsme přes den chodili pro bedny a materiál. Nikdo z nich nemluvil. O kus dál někdo nadával na zablácené kolo od vozíku. Zleva se ozval ostrý povel a hned po něm tiché zarachocení kovu. Les nebyl hlučný jako město. Všechno v něm bylo tlumené, pohlcené jehličím, kouřem a vlhkem. Ale právě proto bylo slyšet, že se toho kolem děje moc. Moc lidí na jednom místě. Moc věcí najednou.

Dojedl jsem a seškrábl zbytky kaše lžící. Na dně ešusu zůstal tenký mastný film. Sáhl jsem do kapsy po tabáku, ale nahmatal jsem jen drobky. Papírek byl prázdný. Zmuchlal jsem ho a strčil zpátky. „Po jídle ke skladu munice [20]!" zařval někdo od cesty. „Druhá a třetí četa!" Saška se zvedl první. „Tak bedny." Kolja odložil ešus na zem a otřel si ústa rukávem. „Aspoň že ne klády." Vstal jsem taky. Když jsem se narovnal, levá noha se mi v holínce ozvala tupou bolestí. Udělal jsem dva kroky a cítil, jak se vlhká

onuce uvnitř posunula. Zastavil jsem se, opřel pušku o stehno a nohou trochu dupnul do bláta, abych ji srovnal. Nepomohlo to, ale bylo to lepší než nic.

Šli jsme od kuchyně po úzké cestě vyježděné koly dál do lesa. Po obou stranách ležely haldy čerstvě nasekaných větví na maskování [21]. O kus dál stál pod sítí protitankový kanón, skoro nebyl vidět. Vedle něj dva muži kouřili a jeden z nich měl hlavu zakloněnou, jako by chtěl na chvíli vidět oblohu skrz koruny. Obloha byla bílá a nízká. Bez slunce. Jen světlo. U skladu munice , schovaného mezi stromy pod plachtami, už stálo pár mužů v řadě. Bedny byly naskládané pod plachtou do dvou sloupců a kolem nich pobíhal seržant s papíry v ruce. Každá bedna měla kovová ucha a tmavé skvrny od mokrého dřeva. Když jsem se pro jednu sehnul, zabralo to v kříži. „Opatrně s tím," řekl seržant. „Není to brambor." Saška vedle mě bednu zvedl a hned zaklel. „Do prdele, co v tom je?" „Válka," řekl Kolja. Nikdo se nesmál.

Vzal jsem bednu za obě ucha. Dřevo studilo do dlaní. Když jsme se otočili zpátky k cestě, zahlédl jsem mezi stromy další kolonu. Tentokrát auta. Jela pomalu a bez světel [22], i když už bylo ráno. Jen tmavé obrysy mezi kmeny, jedna za druhou. Na korbách byly natažené sítě a větve. Z jednoho auta trčela hlaveň, zabalená v pytlovině [23]. Stál jsem chvíli s bednou v rukou a díval se na ně. Pak mě Saška strčil ramenem. „Tak pojď." Zvedl jsem bednu výš k hrudi a šel za ním do lesa.

K poledni už byl les vzhůru celý.

Cesta od skladu byla rozježděná tak, že se v ní držela voda i tam, kde před ránem nebyla. Hlína změkla pod desítkami bot a kol a na okrajích se válely rozšlapané větve, které tam ráno

někdo naházel kvůli maskování [24]. Nanosili jsme už tolik beden, že jsem přestal počítat, odkud je beru a kam je nesu. V jednu chvíli ke kanónu pod sítí, pak zase k autům, pak o kus dál k jiné plachtě mezi smrky, kde už ležely další dvě hromady. Dřevo mě řezalo do dlaní přes špínu i pot. Když jsem bednu zvedl moc rychle, zabralo to v kříži. Když pomalu, zařval na mě seržant, ať sebou hodím.

Saška šel přede mnou a nesl bednu s jedním uchem utrženým tak, že ji musel držet křivě u stehna. Nadával si pod nos, ale ne dost nahlas, aby ho někdo slyšel. Kolja šel za mnou a dýchal těžce nosem. Když jsme bednu položili do mokré trávy vedle další řady, chvíli jsme tam zůstali stát se spuštěnýma rukama, jako bychom čekali, že nám někdo řekne, že už to stačí. Nikdo nic neřekl. Od cesty bylo slyšet další auta. Někde vlevo někdo křičel na koně [25]. O kus dál se ozvalo kovové zadunění, jako když se něco těžkého pokládá na zem a neuhlídá se to.

„Ještě tři," řekl seržant a ani se na nás nepodíval. Listoval nějakým zmačkaným papírem, jako by ho to zajímalo víc než my.

Vzali jsme další. Tahle byla těžší. Podle váhy to nebyly náboje do pušek, ale něco většího[26]. Saška se při zvedání zašklebil. „Do prdele, kolik toho sem chtějí narvat."

Kolja si otřel nos zápěstím. „Dokud se les nepropadne."

Šli jsme zpátky ke skladu. Cesta vedla mezi stromy, pod nimiž už skoro nebylo místo. Pod každou druhou sítí stálo něco schovaného. Auta, bedny, děla, bedny na bednách. Muži z jiných čet jsme míjeli tak blízko, že jsme se o sebe občas otřeli rameny. Některé jsem znal od vidění, jiné vůbec. Všichni vypadali podobně. Bláto na holeních. Pot na límci. Hlavy skloněné. Jen důstojníci chodili rychleji a pořád někam.

Když jsme došli ke skladu, stály tam už další dvě čety. Bedny

se pod plachtou ztenčily jen trochu, jako by se mezitím samy doplnily. Jeden mladý voják v tom všem blátě ztratil balanc a spadl. Dřevo prasklo a seržant po něm vyjel tak rychle, že ten kluk ani nestačil zvednout.

„Co to kurva děláš? Chceš to vysypat celé po lese?“

„Ne, soudruhu seržante.“

„Tak zvedej.“

Kluk zrudl, popadl bednu znovu a zvedl ji tak prudce, až mu škublo ramenem. Nikdo se na něj nedíval dlouho. Každý měl svoje.

Po nějaké době přišel rozkaz položit věci a čekat. Neodpočívat. Čekat. To bylo něco jiného. Sedli jsme si k cestě do jehličí a nechali ruce viset mezi koleny. Saška si zul jednu holínku a sáhl dovnitř k onuci. Kolja vytáhl čutoru [27], lokl si a podal ji mně. Voda byla teplá a chutnala po kovu.

Po chvíli před námi po cestě prošli dva důstojníci a za nimi politruk [28]. Poznal jsem ho podle toho, jak držel ruce za zády a jak šel, jako by se nikam nebrodil. Zastavili se na malé mýtině u cesty, kde už stálo pár mužů z naší i vedlejší čety. Někdo zařval, ať jdeme blíž.

Vstali jsme a přešli k nim. Politruk vytáhl z kapsy několik přeložených papírů. Jeden uhladil dlaní a začal číst. Nejdřív šly obyčejné věci. Noční činnost nepřítele na některých úsecích fronty. Dělostřelecká přestřelka. Na jihu další tlak na Rumuny [29]. Někde na severu letectvo. Četl to stejným hlasem, bez důrazu, jako by odříkával seznam beden ve skladu. Muži kolem mě stáli v jehličí a poslouchali každý po svém. Jeden si přehodil pušku na druhé rameno. Jiný si stáhl čepici víc do čela. Od cesty mezi stromy se ozývaly motory a občasné kovové zadunění.

Pak obrátil papír a přešel k další zprávě.

„Dnes ráno zahájila britská a americká vojska vyloďovací

operaci v severní Francii. Byla otevřena druhá fronta v Evropě [30].“

Za politrukem se mezi kmeny pomalu převalilo auto pod větvemi a od výfuku zůstal ve vzduchu modrý pruh.

„Boje pokračují. Naši spojenci vedou operace proti německým vojskům na francouzském pobřeží.“

Kolja vedle mě si jen odkašlal a řekl: „Tak už jo, konečně.“

Politruk přečetl ještě pár vět o společném boji proti Němcům, pak papír přeložil napůl a strčil zpátky do kapsy. Hned po něm vystoupil o krok dopředu důstojník. Ten už mluvil kratšími větami a bez zbytečností. Naše rota [31] se má do hodiny připravit k přesunu. Vzít plnou polní [32], zbraně, přidělenou munici a všechno, co bylo určeno. Zbytek půjde na auta. Směr neřekl. Jen že se půjde po lesní cestě a rozestupy se budou držet i za dne [33]. Kouřit zakázáno. Mluvit zbytečně taky.

Když skončil, otočil se s politrukem a oba odešli zpátky k cestě. Muži se na mýtině začali hned rozpadat do menších hloučků a vracet se tam, odkud přišli. Se Saškou a Koljou jsme šli zpátky přes jehličí ke kraji lesa, kde jsme měli odložené věci. Cestou jsme minuli dva vojáky, kteří už si na záda házeli torny [34], a jednoho kuchaře s prázdným kotlem, který se prodíral opačným směrem ke kuchyni. Od cesty se ozval krátký povel, pak zařazení rychlosti a křik na někoho, ať stáhne auto víc pod síť.

Naše věci ležely ve vlhké trávě tam, kde jsme je ráno nechali u beden. Moje torna byla zespodu mokrá a řemen od bláta. Zvedl jsem ji, otevřel a podíval se dovnitř. Náhradní onuce, kus chleba v hadru, lžíce, čisticí hadr na pušku, pláštěnka [35]. Nic navíc. Zavřel jsem ji a přitáhl řemen. Saška si klekl ke své torně a chvíli se v ní přehraboval, až vytáhl prázdný papírek od tabáku a zase ho zahodil zpátky. Kolja si sedl na bobek a rovnal si onuci v holínce. Dělal to pomalu, s hlavou skloněnou, jako by tím

získával čas.

„To zas bude někam do hajzlu," řekl Saška.

Kolja utáhl tkaničku a narovnal se. „Hlavně ať to není moc daleko."

O kus dál už stáli další muži se sbalenými věcmi a čekali. Někteří se opírali o bedny, jiní stáli s puškami přes rameno a dívali se k cestě. Pod plachtami mezi stromy bylo pořád živo. Někde se skládala další munice, někde se přehazovaly větve přes korby, někde někdo nadával na kolo od vozíku zapadlé v blátě. Všechno běželo dál, jen teď už bylo jasné, že se z toho lesa za chvíli zvedneme i my.

Přehodil jsem si tornu přes rameno a zkusil, jak sedí. Tlačila mě do klíční kosti. Sundal jsem ji a nahodil znovu. Pak lépe. Pušku jsem si posunul víc dozadu na záda, aby mi nepřekážela v ruce. Saška se mezitím postavil a začal si zapínat opasek. Kolja si otřel prsty o kalhoty a zvedl ze země ešus, který tam nechal od rána položený dnem vzhůru.

Nad lesem už stálo polední světlo, ale dolů mezi stromy se dostávalo jen rozlámané po kusech. Na mokrých plachtách, kovových uších beden a kapotách aut se chytaly bílé odlesky. Když se člověk podíval mezi kmeny, všude bylo něco. Bedny, sítě, větve, auta, lidé. Ráno to bylo natěsno. Teď už skoro nebylo kam šlápnout.

Opřel jsem si tornu o nohu a čekal na další povel.

Šli jsme už nějakou dobu a cesta se pořád držela mezi stromy, úzká a rozbitá, s dvěma hlubokými kolejemi od aut a vozů. Kdo šlápl do koleje, šel po tvrdém dně a klouzal po rozmačkaném blátě. Kdo se jí chtěl vyhnout, musel stranou do jehličí, kořenů a větví. Kolona se sunula pomalu, jeden za druhým, s rozestupy, které se každou chvíli stahovaly a zase natahovaly podle toho,

co se dělo vpředu. Saška šel přede mnou. Viděl jsem jen jeho tornu, zátylek pod čepicí a pravou ruku, jak si čas od času přitáhl řemen výš na rameno. Levá noha mě brala při delším došlapu, ne prudce, ale pravidelně, jako kdyby se mi v ní při každém kroku něco tupě ozvalo a zase umlklo.

Po pravé straně cesty se mezi stromy objevilo dělo zakryté větvemi. O pár kroků dál druhé. Pak několik beden naskládaných pod plachtou tak nízko při zemi, že bych si jich bez kovových uch nevšiml. Na levé straně stál vůz, za ním další, a mezi nimi koně s hlavami svěšenými k prsům. Muži u vozů mluvili krátce a rychle a hned zase tahali bedny dolů. Nikde žádný kouř od kuchyně. Nikde kotle. Jen munice, děla, vozy, auta a lopaty opřené o kmeny. Saška po tom jednou přejel očima a řekl, aniž se otočil: „Tohle už není hluboko vzadu.“[36]

Před námi se řada zpomalila. Muži si začali do zad narážet tornami a pak se to zastavilo úplně. Zůstali jsme stát mezi stromy, v jedné linii, těsně za sebou. Zepředu nebylo vidět nic než záda dalších chlapů a mezi nimi kousek cesty. Když jsem se natáhl trochu do strany, uviděl jsem o kus dál vůz zapadlý jedním kolem do měkkého kraje. Dva vojáci pod něj cpali větve a kusy prken, třetí držel koně za uzdu a snažil se ho uklidnit, protože házel hlavou a cinkal postrojem. U cesty stál poddůstojník a ukazoval rukou, kudy to mají ostatní obcházet, jako by to bez něj nešlo poznat.

Stál jsem a snažil se odlehčit levé noze, aniž by to bylo vidět. Saška si toho všiml, až když se po mně ohlédl přes rameno. „Co je s tebou?“ „Nic. Jen ta noha.“ Chvíli mlčel. „Ta z loňska?“ Přikývl jsem. „Pořád?“ „Pořád.“ Kolona před námi se pohnula o dva kroky a zase stála. Saška si přitáhl řemen torny výš k rameni. „Kde to bylo?“ „Při přesunu. Minomety.“ „Do holeně?“ „Jo.“ Přikývl, otočil se zpátky dopředu a řekl už jen: „Tak drž krok.“

Vůz se konečně pohnul z kraje cesty a řada se znovu rozjela. Muži před námi se dali do pohybu a my za nimi. Cesta se pak stočila mírně doleva a šla chvíli do kopce. Tam už po stranách neležely jen větve a staré koleje, ale i čerstvě vyházená hlína.[37] Někde se tu kopalo. Ne hluboko. Spíš rychle a mělce, po obou stranách mezi stromy. U jednoho kmene stály tři lopaty opřené vedle sebe. O kus dál jsme minuli sanitní vůz[38] zatažený stranou pod plachtu. Na blatníku se držel bílý odlesk a vedle něj kouřili dva zdravotníci. Jeden z nich měl na rukávu tmavou zaschlou skvrnu.

Kolja nás došel zleva po kraji cesty, prodral se přes kořeny a srovnal se zase za mě. Ešus držel za ucho, protože se mu nevešel k torně. Dýchal otevřenými ústy a jednou se podíval doprava mezi stromy, kde stála další řada vozů s bednami.

„Kuchyně tu nikde není," řekl Kolja. „To znamená, že jsme blíž k čáře."

Šli jsme dál. Noha se ozývala víc, ale už to bylo jedno. Když se člověk jednou srovnal s tím, že ho něco bolí, neřešil to při každém kroku zvlášť. Jen si hlídal, aby nešel moc pomalu. Po pravé straně teď stála děla hustěji než předtím.[39] Nešlo je vidět celá, jen po kusech mezi kmeny a větvemi. Tmavé kovové boky, kolo, hlaveň, bedny vedle nich. O něco dál se mezi stromy leskly kapoty aut. Jedno mělo přes maskování přehozené tolik čerstvých větví, že vypadalo spíš jako hromada chvojí než auto.

Pak se les najednou otevřel do širšího pruhu a cesta se srovnala. Ne úplně, ale dost na to, aby člověk viděl o kus dál dopředu. Mezi stromy už nebyly jen nahodilé hromady beden a jednotlivá děla. Bylo tam místo připravené pro víc čet najednou. Čerstvě rozdupaná zem. Vyšlapané pruhy mezi stromy. Mělké jámy pod smrky. Bedny složené u kmenů. A za nimi další děla, seřazená tak, aby od cesty skoro nebyla vidět.

Staršina stál u borovice na kraji toho prostoru a posílal příchozí čety rukou na jednotlivá místa.

„Třetí četa[40] pod ty smrky. Torny dolů. Ne na cestu."

Saška si shodil tornu hned, kde stál. Dopadla do jehličí s tupým úderem. Já ji položil vedle jeho a chvíli jsem zůstal stát rovně, než jsem povolil levou nohu. Když jsem přestal jít, bolest se neztratila, jen se usadila na jednom místě. Kolja došel o pár kroků později, postavil ešus dnem vzhůru na pařez a zůstal stát s rukama spuštěnýma podél těla.

O kus dál už někdo začal kopat. Lopata šla do vlhké hlíny s těžkým tupým zvukem. Od cesty projelo mezi stromy auto tak pomalu, že bylo slyšet každé přeřazení. Pak motor zůstal běžet někde za plachtami. Nad zemí se držel pach benzínu, mokré hlíny a potu, všechno nízko při zemi.

Sedl jsem si na bobek, rozvázal holínku a sáhl dovnitř k onuci. Byla mokrá a teplá od nohy. Chvíli jsem ji rovnal prsty, pak jsem ji omotal znovu a zavázal tkaničku. Když jsem se narovnal, podíval jsem se mezi stromy před sebe. Další bedny, další děla, další čerstvě kopaná zem. Nic víc. Ale ráno jsme byli jinde. Tady už se nic neschovávalo jen tak pro jistotu. Tady už bylo všechno připravené.[41]

Alexej Morozov

Kontext a poznámky

1. Alexej Morozov je fiktivní postava. Je ale zasazen do reálného historického prostředí Rudé armády na východní frontě v červnu 1944 a jeho životopis odpovídá typickým zkušenostem mnoha sovětských vojáků této doby.
2. Smolensk leží na západě Ruska a během druhé světové války se nacházel v oblasti těžkých bojů mezi Německem a Sovětským svazem. Region byl od roku 1941 silně zasažen německou invazí.
3. Velká část vojáků Rudé armády pocházela z venkova. Sovětský venkov byl před válkou i během ní zásadním zdrojem pracovní síly i branců pro armádu.
4. Branná povinnost v Sovětském svazu se týkala většiny mladých mužů. Mnozí vojáci, kteří byli odvedeni krátce před válkou, zažili německou invazi už jako příslušníci armády.
5. V prvních měsících války Rudá armáda ustupovala pod tlakem německého postupu hluboko na východ. Mnoho sovětských jednotek bylo během těchto bojů obklíčeno, rozbito nebo zcela zničeno.

6. „Střelecké jednotky“ byl sovětský název pro pěší jednotky. Řadový pěšák v Rudé armádě nesl hlavní tíhu bojů na východní frontě.

7. V červnu 1944 se Rudá armáda v Bělorusku připravovala na Operaci Bagration, jednu z největších sovětských ofenziv války. Začala 22. června 1944 a vedla ke zničení velké části německé Skupiny armád Střed.

8. Zemljanka byla jednoduchý podzemní nebo polopodzemní úkryt používaný vojáky na frontě. Chráníla před počasím, střepinami i pozorováním, ale často byla vlhká, špinavá a nepohodlná.

9. Pryčna je jednoduché dřevěné lůžko nebo palanda. V polních podmínkách vojáci často spali na dřevě, slámě nebo provizorních konstrukcích.

10. Onuce byly pruhy látky omotávané kolem chodidel místo ponožek. V Rudé armádě byly běžné, ale ve vlhku se snadno shrnovaly, dřely nohy a způsobovaly puchýře.

11. Sovětští vojáci nosili různé typy obuvi, včetně nízkých bot s ovinovačkami a vysokých kirzových holínek. Kirza byla náhražka kůže používaná kvůli nedostatku kvalitní kůže; v kombinaci s onucemi byla pro Rudou armádu typická, ale ve vlhku a při dlouhých pochodech mohla způsobovat odřeniny a bolest nohou.

12. Běžnou zbraní sovětského pěšáka byla opakovací puška MosinNagant, hlavně model 1891/30. V roce 1944 už ale Rudá armáda používala i velké množství samopalů, především PPŠ41, a další pěchotní zbraně.

13. Závěr je mechanismus pušky, který uzavírá nábojovou komoru a umožňuje nabíjení a výstřel. Bláto a špína mohly způsobit zadrhávání zbraně, proto byla údržba důležitá i v polních podmínkách.

14. Staršina byla poddůstojnická hodnost v Rudé armádě. V jednotce často zajišťoval pořádek, rozdělování úkolů a praktické fungování mužstva.

15. Polní kuchyně sloužila k přípravě jídla přímo v týlu nebo u frontových jednotek. Pro vojáky byla jedním z mála pravidelných bodů dne.

16. Ešus je kovová vojenská nádoba na jídlo. Vojáci si v ní nosili kaši, polévku nebo čaj a často ji používali i jako osobní nádobí.

17. Strava vojáků Rudé armády byla jednoduchá a připravovaná ve velkém v polních kuchyních. Časté byly kaše z obilnin, chléb, polévky jako ščі nebo boršč, brambory, ryby, maso či konzervy a čaj; skutečná kvalita a pravidelnost jídla ale závisela na zásobování a situaci na frontě.

18. „Pásy“ odkazují na pásová vozidla, například tanky nebo samohybná děla. Před velkou ofenzivou se v lesích a týlu soustřeďovala technika, munice i zásoby.

19. Kopání zákopů, úkrytů, cest a skladů bylo běžnou součástí frontového života. Vojáci netrávili čas jen bojem, ale i neustálou fyzickou prací.

20. Před ofenzivou bylo nutné dopravit do předních prostor obrovské množství munice, paliva, potravin a

stavebního materiálu. Pěšáci často pomáhali s vykládáním a přesunem zásob.

21. Maskování bylo na frontě zásadní. Větve, sítě a plachty pomáhaly skrýt děla, auta, sklady i pohyb jednotek před německým průzkumem ze vzduchu.

22. Pohyb vozidel bez světel snižoval riziko odhalení nepřátelským letectvem nebo pozorovateli. Před ofenzivou bylo utajení přesunů velmi důležité.

23. Děla a hlavně vozidel se při přesunech často zakrývaly plachtami, větvemi nebo látkou. Šlo o jednoduchý způsob, jak ztížit rozpoznání techniky ze vzduchu i ze země.

24. Maskování bylo na frontě zásadní. Větve, sítě, plachty a přírodní materiál pomáhaly skrýt sklady, auta, děla i pohyb jednotek před německým průzkumem ze vzduchu.

25. Koně se v Rudé armádě používali i v pozdějších letech války, hlavně k dopravě materiálu, děl a zásob v terénu, kde auta nebo traktory nebyly dostupné nebo zapadaly.

26. Munice pro těžší zbraně, například minomety, děla nebo protitankové kanóny, byla výrazně těžší než běžné puškové střelivo. Před ofenzivou se jí do předních prostor přesouvalo obrovské množství.

27. Čutora je vojenská polní láhev na vodu. Vojáci ji nosili u sebe a v polních podmínkách voda často chutnala po kovu, kouři nebo staré látce z obalu.

28. Politruk byl politický pracovník v sovětské armádě. Měl posilovat morálku, vysvětlovat politický význam války a dohlížet na ideologickou stránku života jednotky.

29. Rumunsko bylo v roce 1944 spojencem nacistického Německa a jeho armáda bojovala proti Sovětskému svazu. Sovětský postup na jihu fronty proto mířil i proti rumunským jednotkám a území.

30. „Druhá fronta“ označovala otevření velkého západního bojiště proti Německu. Sovětský svaz na její vznik dlouho tlačil, protože většinu pozemní války proti Německu do té doby nesla východní fronta.

31. Rota byla vojenská jednotka menší než prapor a větší než četa. U pěchoty ji tvořily obvykle desítky až několik stovek mužů podle typu jednotky a skutečného stavu po ztrátách.

32. „Plná polní“ znamenala, že si voják bere základní výstroj pro přesun nebo boj: zbraň, munici, tornu, jídlo, pláštěnku a další osobní vybavení.

33. Rozestupy mezi vojáky a vozidly snižovaly ztráty při náletu, dělostřelecké palbě nebo nečekaném útoku. Před přesunem k frontě šlo o běžné bezpečnostní opatření.

34. Torna byla vojenská brašna nebo batoh na osobní výstroj. Voják v ní nosil jen to nejnutnější, protože každé kilo navíc bylo při dlouhém přesunu znát.

35. Výbava řadového pěšáka byla jednoduchá a praktická. Náhradní onuce, kus jídla, lžíce, pomůcky na čištění

zbraně a pláštěnka patřily k věcem, které mohly být v polních podmínkách důležitější než cokoliv navíc.

36. Tahle věta naznačuje, že jednotka se přesouvá z týlového prostoru blíž k předním pozicím. Před velkou ofenzivou se v lesích a zakrytých prostorech soustřeďovaly jednotky, děla, munice, zdravotní služba i zásoby.

37. Čerstvě vyházená hlína naznačuje rychlé kopání krytů, postavení nebo úkrytů. Před útokem se vojáci často připravovali nejen bojem, ale i kopáním a budováním provizorních polních pozic.

38. Přítomnost sanitního vozu v blízkosti přesunu ukazuje, že jednotka se dostává do prostoru, kde se počítá s bojem a raněnými. Zdravotníci a evakuační vozy se přesouvali co nejblíže k místům očekávaných ztrát, ale zároveň se snažili zůstat krytí.

39. Hustší rozmístění děl ukazuje na přípravu většího útoku. Sovětské ofenzivy často začínaly silnou dělostřeleckou přípravou, proto bylo nutné předem soustředit velké množství děl a munice.

40. Četa byla menší vojenská jednotka v rámci roty. U pěchoty ji tvořilo několik desítek mužů, ale skutečný počet se mohl podle ztrát a doplňování výrazně lišit.

41. Takové soustředění techniky, beden, děl a mužů odpovídá přípravě větší operace. V červnu 1944 Rudá armáda v Bělorusku shromažďovala síly před Operací Bagration.

Jane Stone

Jane Stone, rozená Bowlesová, je švadlena a matka tří dětí žijící v Tennessee ve městě Millbrook na Elm Street. Narodila se do chudší rodiny v Nashvillu. Jako malá se chtěla stát doktorkou, okolnosti ji však přivedly na cestu švadleny. Později se s manželem Frankem přestěhovala právě do Millbrooku, kde spolu vychovávali tři děti a vedli poklidný život. Jane je nyní čtyřiačtyřicet let a už od dětství byla nucena potlačovat své emoce, což z ní postupně udělalo chladnou a přísnou ženu. Když jí zemřel manžel Frank Stone a v roce 1943 byl její syn odveden do armády, její psychický stav se začal postupně hroutit.

Zvoní budík. Já mám však stále oči zavřené a snažím se nepřemýšlet nad tím, že mě čeká další náročný den. Vždycky ihned po probuzení myslím na svého syna Tommyho. Otevírám oči. Venku je oblačno, ale přesto jde poznat, že je horko. Vstávám z dřevěné postele, opláchnu obličej studenou vodou a pomodlím se[3]. Dcery ještě spí. Jdu do kuchyně a otevřu okno. Ofoukne mě vítr, ale po chvíli ucítím příval příjemného ranního vzduchu. Zaposlouchám se do ptačího zpěvu a snažím se užít si moment

klidu před dalším náročným dnem.

Připravím snídani – chléb se sádlem a vejce[4]. Na něco lepšího nemáme. Dávám vařit vodu na čaj a vyhlížím z okna do ještě zatmělé krajiny na zelené louky a kopce. Mé pozorování krajiny stále doprovází ptačí zpěv. Dnes se cítím tak zvláštně, připadá mi, jako by se svět zastavil a byl příliš klidný. Zároveň mám pocit, že to je pouze ticho před bouří.

Nepřipouštím si strach o mého syna, protože abych zvládla svou náročnou situaci, musím být odolná vůči mé mysli. Odvrátím pohled od okna do kuchyně. Tam visí dřevěné police na koření. Celý dům, ač skromný, je přesto hezký a vyzařoval mnoha barvami. Jsou tady i mé milované obrazy od Tommyho, který měl velké výtvarné nadání.

Obývací pokoj působil slavnostně. Ještě když žil Frank, trávil zde hodně volného času. Od té doby, co zemřel, vypadá pokoj vlastně pořád stejně. Tmavě zelené stěny, perský, modro-červený koberec – také po Frankovi, teď je ale mnohem vybledlejší. Tmavomodrá čalouněná pohovka, křeslo okrové barvy. Poté, co Frank umřel, v něm nikdo neseděl.

Je tu i mnoho dalších věcí. Obrazy malované na stěnách od Tommyho, svatební fotografie a také fotka Tommyho ve vojenské uniformě z roku 1943. Tommy se na ní s lehkým úsměvem, který spíše působí smutně, dívá do objektivu. Má hnědé kudrnaté vlasy, přátelské oči a také mírně odstáté uši, které vykreslují jeho mladý obličej. Dále zde jsou vázy s květinami, velké rádio z roku 1939 a malý stolek v rohu místnosti.

Kuchyně už tak honosně nevypadá. Stěny natřené už téměř vybledlou krémovou barvou, plotna na dřevo a uhlí, dřevěné police s kořením, malá lednice a dřez[5]. Jídelní stůl je poměrně malý na to, že u něj dříve jídávalo pět lidí. Na stole leží bílý bavlněný ubrus s modrými květy, který jsem sama ušila.

Dále se v dolním patře nachází předsíň s chodbou a Frankova dílna. Po jeho smrti v ní začal dělat Tommy, než ho odvedli[6]. V dílně je samé dřevo a police s nářadím. Tmavou místnost prosvítá pouze malé oknodo zahrady. Frank do této místnosti chodil často, když si potřeboval odpočinout od rodinného života. Jediné spojení se světem tam bylo malé hnědé bakelitové rádio[7].

Nahoru se jde po dvanácti starých schodech, z nichž dva vržou. Moje ložnice je pro mě zvláštní místo. Cítím se v ní dobře, zároveň však cítím, že už do ní nepatřím. Pochopitelně to souvisí se smrtí mého manžela Franka. Když zemřel, tři měsíce po jeho smrti jsem spala v obývacím pokoji na pohovce. Ložnice má tmavě modré stěny. Bílé bavlněné záclony, které visí v okně, dodávají ložnici jisté kouzlo. Místnosti dominuje manželská postel s mosazným čelem a bílým přehozem se dvěma modrými polštáři. Na každé straně postele je noční stolek a naproti posteli je vysoká skříň.

Vedle okna je šicí stroj, u kterého jsem proseděla mnoho hodin. Šila jsem často, teď na něj ale moc času není, je celý zaprášený. Moje starší dcera se naučila šít, a proto mi s tímhle pomáhá. Pomáhá mi prakticky, jak nejvíc může – vaří čím dál častěji a stejně tak je to s uklízením. Jsem přesvědčená, že z ní jednou bude úspěšná a samostatná žena, pokud nás všechny tato válka nezničí. Vyjdu z ložnice a zamířím k pokoji dětí, ale ruka se mi zastaví na klice. Nemám odvahu do něj vstoupit. Cítím, jak se mi ruka chvěje, a tak ustoupím od dveří. Zaváhám ještě a potom sejdu po schodech zase dolů. Převléknu se a vyjdu do práce.

Studený vítr mi šlehá do obličeje. Ještě je brzy, sice má dnes být letní horký den, zatím to tak ale nevypadá. Šedá mračna nade mnou vypadají, že se z nich každou chvíli vyvalí proudy vody. Avšak krajina města působí od oblohy na rozdíl klidně. Bílé domy s velkými zahradami jsou jistou dominantou a jako

válečné prapory před nimi ční poštovní schránky. Jdu dál po naší ulici a necítím se úplně dobře. Bolí mě v krku i hlava a přemýšlím, jestli jsem na něco doma nezapomněla. Ač jsem se snažila sebevíc, na nic jsem nepřišla.

Občas se s někým zapletu do rozhovoru, dnes se mi ale nechce povídat. Přijdu k jednopodlažnímu domu Elsy Mackové, který je natřený na šedozelenou. Před domem je zahrádka s bylinkami, jako je třeba rozmarýn nebo šalvěj. Mou prací je švadlena. Jak už jsem se zmiňovala, že jsem doma dříve šila pořád, dělám to i jako povolání[8]. Elsa si mě sama vybrala a platí slušně, i když teď mi to na uživení tří lidí nestačí[9].

Zaklepu dvakrát na tmavé dveře, než uslyším hlasité: „Otevřeno!“ Vejdu do dílny, která je mnohem uklizenější a honosnější než Frankova. Jsou tu krásné velké šicí stroje, krejčovský stůl a všude plno látky a nití.

Elsa byla dáma menšího vzrůstu, táhlo jí na šedesát. Měla šedivé kudrnaté vlasy a na nose brýle. Právě zkoumala švy na pánských kalhotách. „Dobré ráno,“ řekla, aniž by se otočila. „Na stole máte Brewsterovy kalhoty, zase celé roztrhané. Zajímalo by mě, kudy ten chlap chodí.“ Usměju se. Je pravda, že Elsa mi nejednou chmurný den otočila v radost ze života a maličkostí. Je to tím jejím přístupem – o nic se nestará a ničím se nenechá vyvést z míry. Odložím si kabát a přijdu k menšímu šicímu stolu značky Singer[10]. Vidím potrhané kalhoty šedé barvy, roztržené jsou na kolenou. Představuji si, co s nimi asi náš soused Peter Brewster musel dělat.

Nasadím jehlu do stroje. Šití je o trpělivosti, jsou to hodiny nepříjemného sezení u stroje. Ne každý by to vydržel, ale já mám tu výhodu, že jsem si v tom našla zálibu. Musela jsem to dělat odmalu, a tak mi nezbývalo nic jiného než si v tom najít zalíbení. Miluju, jak se látka zaceluje a tvoří určité tvary oblečení. Díky

tomu, že jsem si tuto činnost oblíbila, jsem se hodně zlepšila a našla si mě právě Elsa, která mě hned chtěla do svého podniku. Teď zase bohužel beru šití více jako povinnost, unavuje mě to a jsem ráda, že už se o to ani nemusím starat doma. Když jsem ušila kalhoty pro Tommyho, když mu bylo pět, nosil je každý den a po třech letech, když se do nich nevešel, se jich nechtěl vzdát. To mě v šití utvrdilo nejvíc.

Tommy byl odmalička spíše uzavřenější, hrál si sám a pořád trávil čas u stolu, kde kreslil a maloval. Ve škole se vždy učil dobře a neměl problémy. Z mého přemýšlení a vzpomínání na syna mě vytrhne Elsa: „Jak spíš?“

„Dobře.“ ihned zareaguji na otázku.

„chci říct, jde to.“ Elsa se na mě podívá, v jejích očích je vidět trochu lítosti.

„No a co Olivie? Už jste vyřešili ty její školní problémy?“

„Ano, přestaly,“ odpovím rázně. Elsa pozná, že mi není do řeči, a tak je zticha. Za to si jí hodně cením, je empatická.

Po práci na kalhotách se vrhnu na smuteční šaty paní Kowalské. Vezmu si je a prohlédnu si je. Jsou velké a mají černou barvu. Paní Kowalská je potřebovala rozšířit. Jak se tak na ně dívám, zaplaví mě zármutek a oči mi trochu zaslzí. Nějak to na mě dnes všechno padá.

Kdyby mě takhle dneska někdo viděl, pomyslím si a setřu slzu. Opatrně otočím hlavu směrem k Else. Zdá se, že si ničeho nevšimla. Lidi mi pořád říkají, jak mě obdivují za to, jak vše zvládám. Jsem vdova, mám dítě ve válce a další dvě, o které se musím sama starat s celou domácností. Prý na mně nejde vidět ani zármutek, ani starosti. Ano, to je pravda, snažím se tak vypadat. Vždy jsem působila chladně a klidně. Cítím se uvolněněji, když mě lidé vnímají takhle, zároveň aleto obzvlášť dnes cítím, že je na mě nátlak. Nesmím projevit slabost, proto

doufám, že moje maska vydrží[11]. Dám se do šití a snažím se soustředit pouze na práci.

Nejprve změřím šaty, pak rozpárám boční švy. Opatrně, abych látku nepoškodila, volím černou, co nejpodobnější nit a pomalu a rovně přešiji. Paní Kowalská je také vdova, takže s ní soucítím, proto si na šatech dávám záležet, Než mi zase do běhu vběhnou ty úzkostné myšlenky, tak to ale lépe potlačím.

Hotovo. Po dlouhé práci jsou šaty hotové a přijde mi, že vypadají lépe než na začátku.

Elsa pustila rádio. To mi moc na náladě nepřidává, ale přesto je to malé oživení. Hráli Glenna Millera[12] a potom nějakou reklamu na mýdlo a potom zase muziku. Začínám si pomalu hudbu užívat a při šití límce je to dobrá kulisa. Podívám se na hodiny, ručičky ukazují devět třicet jedna. Poté se hudba přeruší bez jakéhokoli varování[13]. Ohlédnu se na Elsu a ona na mě. Poté se ozval hlas: „Lidé západní Evropy! Dnes ráno došlo k vylodění na pobřeží Francie[14] jednotkami spojeneckých expedičních sil. Toto vylodění je součástí koordinovaného plánu Spojených národů pro osvobození Evropy, vytvořeného ve spolupráci s našimi skvělými ruskými spojenci."

Poté hlášení skončí. Nevím, co to má znamenat, co se to stalo. Elsa vypadá také překvapeně. Poté řekne, ať počkám. Oblékne si kabát a odejde. Dveře se zabouchnou a já uvíznu v prázdnotě. Jsem sama v tiché místnosti a neudržím se. Do očí se mi teď pořádně nahrnou slzy. Věděla jsem to, měla jsem tušení, že Tommymu se něco stane[15].

Snažím se uklidnit a myšlenky převést na něco jiného, ale nejde to. V takovém záchvatu emocí se těžko přemýšlí nad něčím jiným. Zkouším šít, ale ihned to vzdávám. Nejde to, je to až moc těžké. Zírám pouzedo stropu. Pak se rozhlédnu po celé místnosti.

Elsa se vrátí.

„Byla jsem u Gordonových. Vědí o tom, prý se jedná o velkou operaci, která by mohla zastavit válku."

To mě moc neuklidní, je to naopak horší. Elsa se mě snaží utěšit, ví, co se mi honí hlavou.

„Mají obrovskou přílesilu. Normálně neříkám takové věci, ale myslím si, že je to první krok k úspěchu. Válka může do půl roku skončit."

Já se ale nedokážu soustředit na práci.

Elsa připraví oběd – fazole s chlebem. Masem šetří[16]. Nemám chuť k jídlu. Pár soust jsem spolkla a v tu chvíli myslím jen na Tommyho a pořád zvažuji všechny možnosti a všechny argumenty, proč by měl být Tommy na tom místě. Třeba je zraněný a nemohl jet. V posledním dopise psal, že mu nebylo dobře, že má rýmu a horečku. Proč, proč jste mi ho museli vzít? Vzali jste mi Franka a teď i drahého syna. Za chvíli mi vezmete dcery a potom si vezmete i mě, Elsu a všechny lidi na světě. Všichni lidé můžou za mé neštěstí.

Elsa mě pozoruje svým pronikavým zrakem, jako by viděla do mé zraněné mysli.

„Myslím, že bys měla odpočívat, dneska už bychom stejně nic nestihly rychleji."

Nic nenamítám.

„Dobře, děkuji ti." Vážně už nemám náladu na práci. Po obědě došiju límec na košili a odejdu.

„Opatruj se!"

„Ty taky. Nashledanou."

Ačkoliv je krásné počasí, slunce svítí nad bílými oblaky, ptáci zpívají a příjemný vánek ochlazuje, já jdu městem, kde jsou všichni zamlklí a plní napětí. Některé to vzrušuje. Všimnu si, že na zahradě Brownových přibyla americká vlajka, hrdě

vztyčená[17]. Dojdu domů, kde je prázdno. V kuchyni je nepořádek. Já si však ještě jednou stoupnu k oknu, vyhlížím do krajiny a přemýšlím: Co se to děje? Možná Přece je to šance ukončit tuto válku, šance vyhrát, ale za jakou cenu. Nechci, aby tato výhra měla takovou cenu. Vím, že musím přestat přemýšlet, proto začnu uklízet. Trvá mi to , ale mé myšlenky mě zaplavují rychleji, než si jich stíhám nevšímat. Nejvíce mě štvou vzpomínky na dřívější časy vyrvané z mé mysli. Jak sedíme při večeři všichni u stolu, všude je smích, nebo na vánoční svátky plné dětských radostí. Ale i ty ne úplně pozitivní, teď působí tak blaze.

Uklízení vzdám a posadím se na židli a aspoň pět minut na ní sedím a pozoruji to samé místo. Nemohu sledovat ani obrazy na zdi. Jdu nahoru do mé ložnice a pokusím se šít. Mé oči však stále koukají jinam než na roztrhané oblečení. Po chvíli vzdám i tohle. Domů přijde moje starší dcera Evelína.

„Ahoj mami, jak to, že jsi doma tak brzo?“

„Jsem dnes hodně unavená a nebylo toho tolik, Elsa mě nechala jít.“ „Aha,“ odpoví Evelína zaraženě, jako by si myslela něco jiného. „Mám s něčím pomoct?“

„Ne, to je dobré, i když... mohla bys zašít ty sukni po Olivii[18]?“ „Samozřejmě.“ Evelína odejde nahoru. Jsem si skoro jistá, že ví, co se děje, jen to nepřizná. Zakrývání emocí zdědila po mně.

Přemýšlím, jestli mám zapnout rádio. Stojím nad ním a chci ho pustit, aby hrálo a řeklo vše, co ví o té vojenské operaci. Zároveň mám ale strach. Bojím se, že uslyším, co nechci. Nakonec ho ale přece jenom zapnu. Slunce se pomalu blíž posouvá k západu. Už si dělám starosti, kde se toulá Olivie. Vím, že často běhá venku, ale přece pod stále trvajícím napětí se pustím do večeře. Přeruším však práci a začnu si číst dopisy od Tommyho, které mám schované[19]. Pomalu každý pročítám podle datumu. V posledním dopise píše o tom, že se necítí úplně dobře, má

horečku a bolí ho noha. Říkám si, že možná je nějak nemocný nebo zraněný a nevzali ho. Dopis je z 1. června. Pokud by měl třeba zlomenou nohu... ale to je blbost, bolela ho před měsícem, ne spíš ji měl jen odřenou a namoženou. Po této myšlence si začnu dělat starosti ještě více. Musím jít na čerstvý vzduch, už to tady nemůžu vydržet. Řeknu Evelíně, že jdu k sousedům, vyjdu z domu a oslní mě slunce, které se pomalu, ale jistě blíží k obzoru nad loukou posetou květinami. Je to hrozně dlouhá doba, co jsem byla venku jen tak, aniž bych něco dělala. Stojím a dívám se do slunce, zkouším na nic nepřemýšlet.

Po půl hodině přijdu domů a vidím Evelínu, jak dělá na pánvi vajíčka a dodělává po mně začatou večeři.

„To jsi nemusela!“

„Ne, ne, ne, to je jedno.“

„Nevíš, kde je Olivie? Ještě se nevrátila.“

„Myslím, že je někde venku s Charlie. Mám takový pocit, že jsem ji po škole viděla.“

V tu chvíli do domu vtrhne uřícená Olivie.

„Ahoj!“ řekne a odběhne nahoru. Jsem si jistá, že nic neví. Podívám se na Evelínu, jak přesouvá vejce z pánve na talíř.

„Nic jí neříkej!“ řeknu. Přikývne.

„Večeře!“

Olivie seběhne e shora tak rychle, až málem zakopne. Štve mě to, její bratr se za nás pere ve válce a ona je takhle šťastná a rozdováděná. Máme polévku a potom vejce, normální jídlo v této době, nic honosného. Před jídlem se pomodlíme za Tommyho, za Franka a naše blízké.

„Jak ses dnes měla, mami?“ zeptá se mě Olivie.

„Dobře,“ odpovím rázně.

„Cos dnes ušila?“

„Smuteční šaty.“ Evelína se na mě podívá. Vypadá, že jí nechce

kazit radost. Pochopím, že je to ode mě neohleduplné, zároveň je neohleduplné její chování. Ale ona o tom neví. Rozhodnu se nic neříkat.

Olivie si začne povídat s Evelínou, ale já je nevnímám. Ani na jídlo nemám chuť. Všechno je dnes špatně.

Den pomalu končí. Myju nádobí a zase pozoruji moji vnitřní paniku. Evelína si dělá domácí úkoly a poté pomáhá její mladší sestře. Je mi líto, jak jsem se zachovala předtím u večeře. Nevím, co bych si bez nich počala, a nechci ztratit ani je. Venku se stmívá a ptáci přestávají hvízdat. Olivie už šla spát, aniž by o něčem věděla. Sedíme s Evelínou u stolu a posloucháme zprávy z rádia.

„Zkontroluj prosím, jestli už Olivie spí," požádám ji.

Evelína přikývne a odejde.

V tu chvíli začne z rádia znít vážný hlas. Dojde mi, že to je náš prezident. Podívám se na hodiny, je skoro deset. Byla to modlitba[20]:

My fellow Americans: Last night, when I spoke with you about thefall of Rome, I knew at that moment that troops of the United Statesand our allies were crossing the Channel in another and greateroperation. It has come to pass with success thus far.

And so, in this poignant hour, I ask you to join with me in prayer:

Almighty God: Our sons, pride of our Nation, this day have set upon a mighty endeavor, a struggle to preserve our Republic, our religion, and our civilization, and to set free a suffering humanity.

Lead them straight and true; give strength to their arms, stoutness to their hearts, steadfastness in their faith.

They will need Thy blessings. Their road will be long and hard. Forthe enemy is strong. He may hurl back our forces. Success may not come with rushing speed, but we shall return again and

again; and weknow that by Thy grace, and by the righteousness of our cause, oursons will triumph.

They will be sore tried, by night and by day, without rest-until thevictory is won. The darkness will be rent by noise and flame. Men'ssouls will be shaken with the violences of war.

For these men are lately drawn from the ways of peace. They fight not for the lust of conquest. They fight to end conquest. They fight to liberate. They fight to let justice arise, and tolerance and good willamong all Thy people. They yearn but for the end of battle, for theirreturn to the haven of home.

Some will never return. Embrace these, Father, and receive them, Thyheroic servants, into Thy kingdom.

And for us at home - fathers, mothers, children, wives, sisters, and brothers of brave men overseas - whose thoughts and prayers are everwith them - help us, Almighty God, to rededicate ourselves in renewed faith in Thee in this hour of great sacrifice.

Many people have urged that I call the Nation into a single day ofspecial prayer. But because the road is long and the desire is great, I ask that our people devote themselves in a continuance of prayer. As we rise to each new day, and again when each day is spent, let wordsof prayer be on our lips, invoking Thy help to our efforts.

Give us strength, too - strength in our daily tasks, to redouble thecontributions we make in the physical and the material support of ourarmed forces.

And let our hearts be stout, to wait out the long travail, to bearsorrows that may come, to impart our courage unto our sonswheresoever they may be.

And, O Lord, give us Faith. Give us Faith in Thee; Faith in our sons; Faith in each other; Faith in our united crusade. Let not the keennessof our spirit ever be dulled. Let not the impacts of

temporary events, of temporal matters of but fleeting moment let not these deter us in our unconquerable purpose.

With Thy blessing, we shall prevail over the unholy forces of ourenemy. Help us to conquer the apostles of greed and racialarrogancies. Lead us to the saving of our country, and with our sisterNations into a world unity that will spell a sure peace a peaceinvulnerable to the schemings of unworthy men. And a peace that willlet all of men live in freedom, reaping the just rewards of their honesttoil.

Thy will be done, Almighty God.

Amen.

Modlitba dozněla. Podívala jsem se na Evelínu, která dorazila seshora. Sedíme a mlčíme. Evelína vypne rádio. Je naprosté ticho, nezmůžeme se na nic. Čas plyne a plyne a my stále sedíme. Já se jen modlím s naším lidem.

Po půl hodině Evelína vstane.

„Musím už spát, dobrou," řekne a odejde.

Já ještě stále sedím v tichu. Nemám vůbec sílu na to se zvednout. Sama nevím, jaké jsou ve mně pocity. Nevím, kolik je hodin. Podívám se na ně a zjistím, že dnešek právě skončil.

Jane Stone

Kontext a poznámky

1. Všechny postavy v tomto příběhu, včetně Jany, Elsy Mackové a dcer Evelíny a Olivie, jsou fiktivní. Jsou však zasazeny do reálného historického prostředí a napsány tak, aby přesně odpovídaly dobovému životu amerických žen na maloměstě během 6. června 1944.
2. Tennessee bylo v první polovině 20. století převážně zemědělským státem s hluboce věřícími komunitami. Válka však do regionu přinesla obrovské změny, jelikož tisíce místních mladých mužů odešly bojovat do Evropy a Tichomoří, což zásadně zasáhlo strukturu rodin.
3. Americký jih, včetně Tennessee, patřil během 40. let mezi silně protestantské oblasti USA. Modlitba a víra byly běžnou součástí každodenního života i způsobem, jak se rodiny vyrovnávaly se strachem a válkou.
4. Snídaně v podobě chleba se sádlem či oběd skládající se z fazolí a vajíček odrážejí válečný nedostatek. Luxusnější potraviny jako maso, cukr nebo káva byly přísně racionovány pomocí přídělových lístků.
5. Domy americké střední a nižší střední třídy ve 40. letech často kombinovaly starší vybavení z meziválečného

období s novějšími elektrickými spotřebiči, které se postupně stávaly běžnou součástí domácností.

6. Po vstupu USA do války podléhali mladí američtí muži povinným odvodům do armády prostřednictvím systému Selective Service. Do Evropy tak odcházely miliony běžných mužů z malých měst a venkovských oblastí.
7. Bakelitová rádia byla v 30. a 40. letech 20. století hlavním zdrojem informací i zábavy pro americké rodiny. Během války se rozhlas stal klíčovým nástrojem pro šíření zpráv, vládních oznámení i prezidentových projevů.
8. Profese švadleny byla během války klíčová. Látky byly na příděl a lidé si nemohli dovolit kupovat nové oblečení. Práce Elsy a Jany – tedy přešívání starých oděvů, rozšiřování šatů či opravy potrhaných kalhot – tvořila pilíř tehdejší domácí ekonomiky.
9. Vdovy v tehdejší době čelily extrémnímu sociálnímu a ekonomickému tlaku. Vést celou domácnost a uživit tři děti bez manžela vyžadovalo od žen jako Jana maximální psychickou odolnost a neustálou fyzickou práci.
10. Značka Singer byla v té době synonymem pro spolehlivost a nacházela se téměř v každé americké domácnosti či krejčovské dílně. Pro Janu představuje tento stroj symbol těžké rutiny, ale zároveň i únik před úzkostnými myšlenkami.
11. Společnost během války očekávala od matek vojáků psychickou odolnost a schopnost udržet chod

domácnosti i přes osobní strach a ztráty. Veřejné projevy emocí byly často vnímány jako známka slabosti.

12. Glenn Miller byl nejslavnější americký jazzový muzikant a kapelník swingové éry. Jeho hudba definovala atmosféru válečných let. V době vylodění již sám působil v armádě jako vedoucí vojenského orchestru.

13. Pravidelné hudební vysílání se v tehdejší době přerušovalo pouze v případech mimořádně důležitých událostí. Náhlé ticho a vstup hlasatele bez varování znamenaly pro posluchače okamžitý šok a signál, že se stalo něco zásadního.

14. Většina amerických civilistů sledovala průběh vylodění v Normandii prostřednictvím mimořádných rozhlasových vysílání. Den D se tak stal jednou z prvních válečných událostí prožívaných téměř „v přímém přenosu“.

15. Dlouhodobý strach o příbuzné bojující v Evropě vedl u mnoha civilistů k chronické úzkosti, poruchám spánku a psychickému vyčerpání, o kterých se však během války veřejně příliš nemluvilo.

16. Během války fungoval v USA přídělový systém (rationing), který omezoval dostupnost masa, cukru, kávy, benzínu i textilu. Příděly měly zajistit dostatek surovin pro armádu a válečný průmysl.

17. Vyvěšení americké vlajky před domem mělo během války silný symbolický význam. V den invaze šlo často o projev solidarity, vlastenectví a podpory místním vojákům bojujícím v Evropě.

18. V rodinách, kde chyběl otec a syn byl ve válce, musely starší děti rychle převzít část odpovědnosti za domácnost. Pomoc s vařením, úklidem či péčí o mladší sourozence byla běžnou součástí každodenního života.

19. Dopisy byly pro rodiny jedinou přímou spojnicí s vojáky v zahraničí. Doručení často trvalo týdny, což znamenalo, že rodiny dostávaly informace se značným zpožděním a žily v dlouhodobé nejistotě.

20. Text modlitby uvedený v kapitole je autentický přepis rozhlasového projevu prezidenta Franklina D. Roosevelta vysílaného večer 6. června 1944. Projev, známý jako D-Day Prayer, nebyl klasickým politickým proslovem, ale veřejnou modlitbou za vojáky účastnící se invaze v Normandii. Roosevelt se jejím prostřednictvím snažil sjednotit americkou společnost v okamžiku nejistoty a očekávaných vysokých ztrát.

Václav Havelka

Václav Havelka [1] se narodil kolem roku 1894 a poslední roky před válkou působil jako řídící učitel [2] na malé obecní škole v Divišově u Sušice [3]. Se svou ženou Marií vedli poklidný život na Šumavě a vychovali jediného syna. Situace se začala měnit po německé okupaci českých zemí a vzniku Protektorátu Čechy a Morava [4]. Okolí zasáhl zábor pohraničí, odchody českých rodin z oblasti kolem Srní [5] a postupně i rostoucí strach, nedostatek a tlak okupační správy. Marie byla kvůli své práci zdravotní sestry převelena do vojenského lazaretu u Plzně [6] a Václav zůstal doma sám. Jejich syn byl mezitím odveden v rámci totálního nasazení [7]. Václav se přímo nezapojuje do organizovaného odboje, přesto sympatizuje s lidmi z okolí, kteří pomáhají převaděčům a lidem prchajícím přes hranice v pohraničních lesích [8]. Snaží se pomáhat alespoň drobnostmi místním lidem a největší smysl vidí ve své práci učitele. V době, kdy jsou malé venkovské školy v okolních obcích postupně omezovány nebo rušeny [9], se snaží za každou cenu udržet školu v Divišově v provozu. Navenek proto vystupuje loajálně vůči německým úředníkům a protektorátním nařízením, i když ve skutečnosti se snaží chránit děti i poslední zbytky normálního života ve své vesnici.

Venku je zase lezavo, skoro není poznat kdy svítá, když v údolí leží mlha a od Otavy sem táhne chlad a vlhko. Ani nevím, co se to stalo, ale jako by se mi to najednou i líbilo. Tohle počasí, které jsem vždycky nesnášel, byla mi zima už jen při pohledu z okna, nikdy se mi ani nechtělo vylézat z postele, prostě hnus, tak tohle počasí je najednou svým způsobem krásné. Příroda ví, co dělá, je drsná, krutá a zároveň krásná a snad i spravedlivá. A já jsem najednou rád, že vůbec můžu koukat z tohohle okna. Možná moje oči teď vidí jinak. Možná ví, že tohle není nic, před čím je třeba se zavírat. Možná ví, že by mohly vidět mnohem horší věci. Možná už jen nezavírám oči před tím, co je kolem mě. Mlhy se líně převalují údolím, jako by chtěly všechno schovat, nejistota z toho, že do nich není vidět už je smíchaná s tím, že je to jedno, že všechno se mění rychleji než zmizí ty mlhy a zůstává jen přítomnost tady v chalupě. A mám tu teplo. Sice jsem musel minulou neděli celý vozík naštípaného dříví odvézt starostovi, aby vrátil lístky na maso a cukr [10] Látalům, ale dříví mám pořád dost. Starosta se bojí. Vůbec neví, jak já ho chápu. Chtěl jenom jasně říct Látálovic, že o nich ví, že ví, že jim skrz stodolu chodí lidé na útěku a převaděči. Však mají tu stodolu dobře postavenou na kraji lesa, ze vsi tam není vidět. Ale starosta se bojí, v Dlouhé vsi takhle odvedli dvě rodiny [11], prý za ukrývání lidí na útěku. Nevrátili se. A všichni se začali bát. Ještě víc. Kolikrát jsem Látalovi promlouval do duše. Nadával mi do srabů, já jemu do nezodpovědného tupce, který nemyslí na rodinu. Musím se sám sobě smát, když si vzpomenu, jak je to nedávno. A jak moc a jak rychle se všechno změnilo. Možná i proto se uchyluji k těm málo jistotám, které mám. A které mi snad nikdo nemůže vzít. Proto se mi líbí ten ohled z okna. Ať už je venku cokoli, mlha, déšť, zima, sníh, slunce, je to svobodné. Beze strachu, který máme všichni hluboko v sobě, jen to na někom je víc a na někom míň

vidět. Bez starostí, co budu jíst a jestli nám neseberou i to málo, co vozí na příděl.

Nerad, ale vstávám. Dneska se mi chce ještě míň než kdykoli jindy. Svírá se mi žaludek, že se skoro nemůžu napít čaje. Ani jindy se nedá pít, třikrát vylouhovaný, je to spíš voda lehce hnědé barvy než čaj, ale člověk si zvykne. Dneska ho do sebe soukám hodně těžko. Mám vztek sám na sebe, že si nechávám sebrat jednu z mála radostí, které mi zůstaly. Vždycky jsem se těšil do školy. Těšil jsem se na děti, jejich radost a energii, na blbosti, které zase vymyslí, na jejich postupné zrání, na jejich zapálená očka, když se výuka věnuje něčemu, co je zajímá. I v téhle době si dokážou udržet svou bezprostřednost. Přeji si, aby si i v téhle době mohly nechat kousek svého dětství. Aby na chvíli zapomněly na to, že skoro nemají co jíst, že si nemůžou koupit nové boty ani košili, že všude kolem sebe mají strach, že někteří jsou tu bez táty nebo bez bráchy. Chce se mi skoro brečet každé ráno, když je vidím. Mám vztek, chci křičet, jak může pán Bůh tohle dopustit. Proč? Proč nemůžou mít šťastné dětství bez války a bez strachu z toho, že možná brzy nebudou mít co jíst. Moji bezmoc z jejich nejisté budoucnosti naštěstí vždycky zaženou samy děti. Možná i proto se na ně každý den tak těším, ani o tom neví, ale dávají mi naději. Nemají ve svých hlavách žádné těžkosti. Dokážou být šťastné a dokážou se přizpůsobit. Jako by si už nepamatovaly dobu, kdy nemusely každé ráno odříkávat složité německé řeči. Vždyť někteří ještě neumí ani pořádně česky. A Růženka, která se přistěhovala s rodinou shora od Srní, když je odsunuli, sice chodila do německé školy, ale ta se německy nikdá nenaučí. Ona ani v počtech není nijak bystrá, ale jazýček v puse se jí plete tak, že jí není slovo rozumět. Dneska se posadí dozadu k oknu, tam je nejmíň slyšet a nikdo nebude vědět, že nic neumí a jen blekotá. Je hezká, bude jí stačit, když se

usměje. Němčácká delegace z města, co dneska přijede, určitě odjede spokojená. Anebo možná ne, hlavně, že zase odjede.

Beru si poslední čistou a neroztrhanou košili, co ještě visí ve skříni. Čistá je relativní pojem, navíc má trochu pomačkaný límec, ani by mě nenapadlo si ji někdy takhle vzít na sebe. Jako řídící učitel musím přece vypadat vždycky reprezentativně. Jenže na tom už dneska pramálo záleží. Kolega z Prášil byl elegán, vždycky čistý, upravený, elegantní. Když Prášily zabralo Německo, musel se odstěhovat a teď dělá kotelníka ve fabrice v Plzni. Takže pomačkaný límeček už je mi jedno. Žehlení mi stejně nejde. Minule jsem se snažil vyžehlit kalhoty a málem jsem si spálil ruku.

Vždyť tohle je sakra přece ženská práce… nebo aspoň jsem si to tak vždycky myslel. Dokud tu byla Marie, nikdy by mě nenapadlo, že někdy budu prát a žehlit prádlo. Kdo by čekal, že to může trvat tak dlouho, kolik je s tím práce, a kdyby mi kalhoty, do kterých jsem zažehlil záhyby a trochu propálil dole nohavici, předložila Marie, pěkně by to slízla. Skoro bych se smál sám sobě, ale na tváři mám spíš jen úšklebek zoufalství. Chybí mi. Všechno je tu bez ní jiné. Je tu ticho, prázdno. Spolu jsme alespoň mohli nadávat, když Němci zase vymysleli další zákazy, smát se, když Ládík od vedle hrál starostu, brečet, když zase nepřivezli do obchodu ani to málo, co jsme měli mít na příděl. Teď mám na sobě pomačkanou zašedlou košili, připálené kalhoty a jedu předstírat proněmeckou výuku pro kontrolu z města [12]. A jsem na to sám. Ale i když tu Marie není, pořád dokážu fungovat hlavně díky ní. Myslím na to, jak se má, co by mi řekla, jak by se smála. Někdy si s ní i povídám a představuji si, co mi odpovídá. Snad by na mě byla alespoň trochu pyšná. Však se tomu spolu jednou zasmějeme.

Vycházím dřív, protože musím pěšky. Na kole je to sice delší,

ale zkratkou kolem Bítovských se nedá projet, jsou tam kořeny a ve srázu nad Otavou veliké kameny. Jenomže zase je to rychlejší. A na kole jezdím rád. Z kopce mi fouká vítr do vlasů, připadám si jako závodník. Do kopce se zase mám čas dívat po okolí a cestou na Platoř jsou pěkné výhledy. Kolo jsem včera prodal. Ten německej vojáček, kterej ho chtěl, mi za něj dal balík tabáku, zápalky, pytel cukru a půlku pytle mouky [13]. Vím, že v hájovně nedostali posledně ani chleba, snad jim trochu mouky pomůže. Tabák se bude hodit, až půjdu navštívit starou Pecháčkovou, občas mají německé hlídky [14] problém, co prý se courám po lese, který už spadá pod Kašperky. Jenže celou její rodinu odsunuli, ona řekla, že nikam nejede a zabydlela se v barabizně, která už do sudetské linie nespadala. Je mi jí líto, je pořád sama, občas se za ní stavím. I když ve škole i na vsi pořád někoho potkávám, tu samotu najednou taky znám. Doma je ticho, rádio pouštím jen někdy a hodně potichu, aby nikdo nevěděl [15], že ho mám. Ticho je dusivé, je všude, nejhorší je příchod domů. Nemám koho pozdravit. To mám za to, jak jsem před Maruškou utíkal do stodoly, když pořád mlela a já jí už nechtěl poslouchat, otravovalo mě, jak se pořád směje. Trhalo mi to uši, po celém dni, kdy jsem poslouchal jen řev dětí ve škole, jejich výskání a povykování. Chtěl jsem klid, tak teď ho mám. Ale tohle je jiné ticho. Vlastně si uvědomuji, že i Maruščin smích postupně ubýval. Byla ztrápená a kolikrát ani nechtěla mluvit, já byl rád a neptal se, co ten den zažila, jak jí je, i když jí muselo být mockrát hodně zle. Nezlobila se, ale trápení ostatních, bolest lidí, které ošetřovala, slzy blízkých těch, kterým už nemohla pomoci, to všechno se jí do tváře vepsalo. Její čistá energie se vytrácela. Vůbec jsem to nevnímal. Jsem blbec, který se staral jen o sebe. Bral jsem všechno jako podřadné k mému poslání a statutu učitele. Já jsem přece byl ta důležitá osoba pro společnost, které

si všichni mají vážit a respektovat ji. Nebýt války, nikdy bych si neuvědomil, jak směšné tohle moje smýšlení je. Ona je ta důležitá, ta která pomáhá. Látal je ten, který pomáhá lidem na útěku, převaděčům i těm, kteří se schovávají před Němci. Co jsem proti nim já? Ustrašený učitel, který proto, aby ochránil svoje žáky, je radši naučí německou básničku [16].

Cesta mi dneska vůbec neutíká. Ale musím být ve škole včas, abych dětem ještě připomněl, co a jak. V duchu si opakuji, co budeme říkat. Děti jsou šikovné, tedy ty, co ještě zbyly a můžou chodit do školy, místo aby zastaly práci doma za otce nebo starší bratry [17]. Lojzík se odstěhoval do Klatov, jeho máma už sama nezvládala a šli k sestře. Anička musí pomáhat doma s hospodářstvím, stejně tak i Kája, jeho dva bráchové musí pracovat v Sušicích ve fabrice a každá ruka doma je potřeba na poli a v lese. Madlenku zasejc poslali k babičce, ovdověla a sotva se o sebe postará. A Márinku rodiče poslali posluhovat do nějaké rodiny německého důstojníka, každá koruna se jim teď hodí. Ani nevím přesně do jakého města, kdybych znal adresu, napsal bych jí dopis. S razítkem školy by jí ho jistě dali a jí by udělal radost. Je moc chytrá, přeji jí, aby neskončila jako posluhovačka napořád, ale aby mohla studovat. Chtěla být lékařka, zajímala se o lidské tělo, byla empatická, ráda si povídala po nedělní mši s mojí Maruškou o její práci. Rodiče Márinky na její studia ani před válkou neměli peníze, domluvili jsme se s Marií, že jí pomůžeme až na to bude mít věk. Když tak přemýšlím nad svými žáky a studenty, vidím, kolik z nich už do školy přestalo chodit. Zatracená válka. Dochází mi, jak vzdělání dětí najednou přestalo být důležité. Doufám, že to je jen dočasné a není to proto, že rodiče dětí nevidí žádnou budoucnost a tak je radši zaměstnají něčím užitečným, něčím, co pro ně má smysl a užitek teď. Snad je to jen tím, že život je všude tak trochu ze dne na den.

Už to mám jen malý kousek do kopce, nahoře u křížku si chvilku odpočinu než seběhnu dolů. Shora je vidět celou Dlouhou ves, jak se probouzí do dalšího šedého rána. Blížím se ke konci lesa a najednou mžourám očima, něco stojí uprostřed cesty. Vypadá to jako zvíře, ale nehýbe se. Přicházím blíž, na kočku je to velké, na lišku to má malý ocas, na srnce zase malé. V hlavě se mi ozve slovo, které sem skoro nepatří. Rys [18].

Zastavím se, leknutím ani nedýchám a on se dívá přímo na mě. Z jeho pohledu mi mrazí, jako by mi viděl až do hlavy. Cítí, že mám strach. Cítí, že mám radost, ale zároveň tomu nevěřím. Vždyť o rysech se tu mluvilo už jen jako o něčem, co bylo dřív, co zmizelo z lesa stejně tiše, jako z lidí mizí klid. Otočí hlavu a ve vteřině je pryč. Potichu, skoro jako kdyby tam ani nebyl. Srdce mi buší, nemůžu se z toho ještě chvíli vzpamatovat. Taková krása. Vidím ho pořád před sebou. Rozhlížím se do lesa, jestli ho ještě nezahlédnu, jestli tu opravdu byl a nezdálo se mi to, ale nevidím nic. Jen mlhu mezi stromy a vlastní dech. Páni, dneska je výjimečný den. Nejsem si jistý, jestli je to dobré nebo špatné znamení. Úplněk není, rys není černá kočka přinášející neštěstí. Tak by mohl přinášet naopak štěstí. Třeba konec války. Zasměji se sám sobě nad svou blbostí. V pohádce by to tak určitě bylo. Ale já rozhodně nežiji v pohádce. Možná jsem neviděl nic víc než stín a mlhu, jenomže ten pohled mám pořád v sobě. Ale mohlo by to znamenat alespoň, že dnešek dopadne dobře, že se mi podaří přesvědčit školní kontrolory, že naše škola vyučuje řádně v souladu s protektorátními nařízeními [12] a není třeba ji rušit. Však jsme poslední malotřídka v oblasti až k Sušicím. Dech i srdce se mi pomalu zklidnily, mysl zase trochu otevřela a já přemýšlím nad absurditou celé doby. Doby, které málokdo z nás rozumí. Doby, kdy si člověk začne uvědomovat, co je opravdu důležité. Máloco zůstalo normální. Ale přece - potkat něco, co už

v těchto lesích skoro nemá být, je událost kdykoli. Nezávisle na nouzi a bídě, nezávisle na nemocech, nezávisle na válce. Je těžké najít něco pozitivního, ale snažím se. Třeba to, že sousedé, kteří donedávna vedli žabomyší války o strom, co stál jednomu u plotu a druhému stínil v zahradě a padalo mu tam listí, se najednou spolu normálně baví. Skoro jako by žádný strom ani nebyl. Nebo dokud byla otevřená hospoda, každou sobotu se mladý Pepa od Mlejnků snažil vyprovokovat nějakou pranici. Hospoda je dávno zavřená, Pepa pomáhá sázet stromky v lesní školce a krom toho pomáhá všem okolo, žádné hádky, žádné rvačky. Starostová, co si vždycky tak zakládala na svých kloboucích a každou neděli do kostela nosila jiný, chodí dneska s šátkem na hlavě a za domem sází brambory. Nehty má špinavé, ale sluší jí to víc než jindy, její úsměv, který házela dřív na všechny strany byl neupřímný. Teď se usměje jen zřídka, ale upřímně. Kdyby nebyla válka, bída, hlad a nedostatek, a hlavně strach a nejistota, pořád se všichni honíme za lepším. I já. Tlačil jsem na Marii, že se přestěhujeme do města, bude se mít líp, budeme mít víc peněz, lepší práci, ona se mi smála. A měla pravdu. Na vsi je teď sice bída a hlad, ale leccos si člověk vypěstuje sám. Ve městech hlídají i kdo kam jde, domovní prohlídky jsou kdykoli 11. A lidé tady na vsi se ukázali, jací doopravdy jsou. Většinou z nich jsem mile překvapen. Vždycky jsem věřil, že lidé jsou ve své podstatě dobří, ale když člověk slyší, co se kolem nás, v naší vlasti, všechno děje za zrůdnosti, najednou mi optimismus vyprchává. Protože ne všude to tak asi je. V Janovicích se lidé udávají navzájem, že jeden pomáhá lidem na útěku, další, že poslouchá na rádiu Londýn 15, dalšího sebrali za to, že prý u něj přespávali převaděči. Tam aby se člověk bál i dýchat už. A ve Vrabcově zase rabují chalupy těch, co odvedli, nebo jezdí dál za prací a chalupu nechali prázdnou. Těžko se mi věřilo tomu, že prý nějakou starší paní vykradli,

když byla doma. Stará, sotva chodí, nemohla se bránit, všecičko jídlo jí odnesli. Taková zrůdnost, vlastní sousedé. To je pak těžké uchovat si dobrou mysl. Zvlášť teď, bez Marie. Naději mám tedy ve své práci. Naději, že děti, které tohle přežijí, půjdou svým životem hrdě, s hlavou zpříma, neporazí je žádný větřík, který do nich foukne. Budou silní, čestní a spravedliví, dokážou rozlišit dobré od zlého. Kéž by to tak bylo. Kéž by válka už brzo skončila. Žádné světlo na konci tunelu. Všude jen nekončící neprůhledná mlha, jako v údolí Otavy dneska.

Jak pomalu přicházím ke škole, žaludek se mi stahuje víc a víc. Josefka s Toníkem už poskakují po trávníku za kostelem. Mám radost, když je vidím alespoň trochu veselé. Rád bych si zaskotačil s nimi, ale to je pro učitele nedůstojné, povykovat s dětmi. Navíc já ke skotačení žádný důvod nemám a oni ho nepotřebují. Ale kašlu na důstojnost, až skončí válka, budu s nimi křepčit třeba celý den. Vládík a Jarouš už sedí na zábradlí u fary. Dřív vždycky dostali vyčiněno, když jsem je tam přistihl, už dávno ví, že nemusí seskakovat, když se blížím. Jarouš nemá žádné boty, alespoň ho chvíli nezebou nohy, když na nich nestojí. Všichni dneska mají nakázáno přijít včas. Žádné toulání za hřbitovem, jak někdy Andulka s Jířou dělávají. Myslí si, že o nich nevím, ale i kdybych byl slabozraký, tak si nejde nevšimnout, že se ti dva k sobě mají. Sice mají ještě čas, ale vím, že za pár týdnů nastupuje Jíra do učení a Andulka po žních taky. Kdo ví, jestli se ještě potkají. A já jim nechci brát alespoň ty krátké chvilky štěstí, které spolu můžou mít. Jak líp přežít utrpení kolem sebe, než s někým, koho máme rádi, na kom nám záleží.

Zavírám dveře školy a zatím mám ještě jasnou mysl. Josefka sedí u okna a dostala za úkol hlásit hned, jak se venku něco šustne. Ostatní si se mnou opakují naučenou básničku:

Hände falten, ruhig steh'n, wenn deutsch' Fahnen draußen

weh'n. Deutsch und Ordnung, stiller Mut, heißen Kinder lernen gut. („Ruce složit, tiše stát, když venku německé vlajky vlají. Němčinu a pořádek, tichá odvaha, to se děti mají dobře učit.")

Bože, odpusť mi tuhle blbost. Ale děti jsou chápavé, mají z toho legraci a vím, že když půjde do tuhého, smát se nebudou. Na lavicích mají připravené početnice, některé už se rozpadají, už dva roky jsme nové nedostali, snažím se je poslepovat, co to jde. Jediné knihy, které září novotou, jsou učebnice němčiny. Ne proto, že by se k nim chovali tak hezky a na rozdíl od jiných knih je nemačkali, nešpinili, neničili, ale spíš proto, že je ani neotevřou. Domů je nenosí, to na začátku loňského školního roku jsem udělal tu chybu, že si je vzali domů a hned dvě se mi nevrátily, Andulčin táta ji použil na podpal a Lízinčina rodina ji dala praseti, ať si čte, že jejich dcera se tohle učit nebude. A Vládík ji za den stihl počmárat a sprostě popsat tak, že jsem ji musel spálit já, aby ji nikdo tak neviděl. Krátce jsem byl opravdu přesvědčený, že je to vandalismus a špatný příklad dětem, později jsem takovéto chování tiše schvaloval, a navenek je káral a dneska už je ani nekárám. A není to třeba, děti, zvláště ti starší, dobře ví, kde je pravda [16]. Jen je třeba, aby s ní zacházeli chytře a opatrně. Jsem o tom přesvědčený, i když kdekdo mi možná vyčítá, že jsem srab. Že neřeknu na plnou pusu, co si myslím o Němcích a o válce. Ale co je komu platné kázat chytré a protifašistické řeči na náměstí, když mě za to zavřou a pak už nikomu a ničemu nepomůžu? Kdo dá základ vzdělání dětem v naší škole a kdo jim řekne pravdu? Kdo bude žehlit průšvihy u Němců za půlku vsi? Kdo se postará o starou Pecháčkovou v lese? Kdo přilepší pár lístků na jídlo rodinám, které jsou na hranici hladovění? Kdo všechno vyřídí za starostu, když ten mluví nevalně německy? Tohle je teď moje povinnost. A nemůžu ji ohrozit tím, že si budu hrát na hrdinu. Hrdinové jsou potřeba.

Aby lidé neusnuli, aby si uchovali stále naději, když už žádná není. Ale já nejsem hrdina. Moje místo je tady, tady v té škole. Dneska už by možná byli i rodiče mých žáků při ničení učebnic němčiny umírněnější, doba nás všechny semlela, málokdo z nás má sílu na přímý odpor, však se taky ukázalo, že se nevyplácí. A ti chytřejší už to pochopili, hledají si cestu jinudy, jak přežít a neohnout hřbet. Růženka si sedá dozadu k oknu. Andulka s Jířou vedle ní, chtějí být u sebe, aby se mohli držet pod lavicí za ruce. Ostatní tak, jak jsou zvyklí.

Oproti původnímu plánu mám hroznou potřebu hned ráno říci dětem o rysovi, kterého jsem potkal cestou sem. Snažím se jim to vylíčit trochu napínavě, aby hned nevěděli, co a jak, ale stejně brzy uhodnou, že šlo o rysa, když některé jejich tipy byly i vtipné - prý jsem viděl medvěda, nebo německého strážného vykonávajícího malou potřebu, někdo tipnul Smrtku, pěkně děkuji. Každopádně historka o rysovi [18] je přivedla na velkou diskuzi, ale jinou, než jsem čekal. Toník hned řekl, že rys tu být nemůže, protože mu děda povídal, že poslední už dávno vystříleli. Růženka zase tvrdila, že když jsem to viděl v mlze, mohla to být jen velká kočka, co utekla ze vsi.

Každopádně, když se diskutování přesunulo z lesa a zvířecí říše k tomu, že i Toníkova babička dneska cítí v kostech nějaké znamení, že se něco stane, a že jí to zatím vždycky vyšlo, raději jsme přešli k tomu, co se o rysovi vůbec dá říct, když už ho skoro nikdo neviděl. Že je tichý. Že mizí dřív, než si je člověk jistý. Že možná nepatří jen do lesa, ale i do řečí starých lidí a do obrazů, které si člověk vymyslí, když už neví, čemu věřit. A já ho dneska viděl! Nebo jsem si tím alespoň chtěl být jistý. I s jeho štětinami na uších, krásnýma jantarovýma očima, mohutnou a vznešenou postavou, ladným a neslyšitelným pohybem. Jako zjevení, jako sen. Obraz, který budu mít před očima ještě dlouho

a kdybych uměl malovat, namaluji ho přes celou zeď ve třídě. Hodina plynula a přírodní vědy postupně nahradila výuka jazyka českého. Musíme to využít, dokud jsme tu sami. Prvňáčci píší do písanek větu V lese je ticho. Starší se střídají ve čtení z encyklopedie zvířat, a ti nejstarší tvoří větné rozbory z Babičky od Boženy Němcové [19]. Hodina utíká rychle, ještě si stihneme zahrát hru slovní fotbal, ti starší musí vymýšlet slova končící souhláskou, je to vždycky legrace, Lízinka pokaždé vymyslí nové slovo a urputně se hádá, že takové slovo opravdu existuje. Některá slova jsem si i zapsal, abych se mohl zasmát i doma s Marií. Lízinčin strýc tu dělal felčara, měl na starosti oblast od nás až do Sušice. Chodil k porodům a pečoval hlavně o děti. Než přišlo nařízení, že na porody stačí porodní bába a děti nepotřebují svého doktora a že jeden felčar na celou oblast stačí. A Šafránek, jak se jmenuje Lízin strýc, byl převelen s okamžitou platností, stejně jako moje Mařenka, do vojenského lazaretu u Plzně. Tam jsou teď prý potřeba víc. Zatím nemám ani žádné zprávy, jak se jí tam daří, ani adresu, nic.

Přestávku děti tráví jako vždycky venku, některé mají i kousek suchého chleba k svačině, však brzo dozrají třešně, jahody, později borůvky, to budeme s dětmi chodit sbírat celé dny, v zimě se zavařeniny zvlášť hodí. Když už jsou rozjuchaní až moc, raději je naženu zpátky do třídy, ještě jsem chtěl chvilku mluvit o krásné literatuře české.

Po chvíli mě přeruší vyjeknutí Josefky, která blekotá a ukazuje z okna. A je to tu. Z auta parkujícího u fary vystupují tři lidé a míří sem. Dva mají na sobě německé uniformy, třetí je v obleku, plešatý a brýle mu padají z nosu.

Všichni tři se tváří nepříjemně, ale není čas je zkoumat, rychle schovat písanky, čítanky, Němcovou, vytáhnout učebnice němčiny a knihu Das deutsche Buch. Kdybych nebyl učitel,

nazvu to hrozná kravina, ale dětem to nenutím, mají to na stolech, jen aby to vypadalo.

Než školní kontrola [12] dojde ke dveřím, vyřítíme se s dětmi ven. Všechny spořádaně zastavím, tváříme se náležitě překvapeně a po krásném pozdravu v němčině se moc omlouvám, ale že máme zrovna hodinu tělesné výchovy. A že děti budou moc rády, pokud se přidají k nám. Podsaditý důstojník, co neměří víc než Jíři, se trochu uchechtne a řekne něco ve smyslu proč ne. Děcka ho berou mezi sebe a jdou hrát přehazovanou. Nechám je, vím, že se umí sami zorganizovat, máme to domluvené - nahrávat, chválit - samozřejmě v němčině, neházet na ně těžké míče,... Krk mám stažený, jako kdyby mě někdo škrtil šálou, ale snažím se ze sebe soukat duchaplné věty o prospěchu pobytu na čerstvém vzduchu a od pěstování tělesné zdatnosti a její důležitosti pro stát.

Ti dva, kteří se mezi žáky nepřidali, stojí jak sochy a beze slova pozorují. Oficír v uniformě si je v duchu počítá a něco si zapisuje. Plešoun si poposune brýle ještě víc na kraj nosu, až mám pocit, že mu každou chvíli musí spadnout, a prohlíží si mě od hlavy až k patě. Trochu se zastydím za své zablácené boty, dříve bych nikdy nedopustil, aby mě takto někdo viděl, navíc školní kontrola, která má rozhodnout o případném zrušení nebo zachování naší školy. Ale stud rychle zaženu, co je mi do pohrdlivého pohledu nějakého panáka z okresní školské úřadovny [20]. Navíc ve mě hlodá myšlenka, že je mi jeho strnulá tvář nějak povědomá. Nemůžu si jen vzpomenout odkud.

Když důstojník hrající s dětmi přehazovanou povoluje knoflíky, beru to jako znamení, že už má dost a seřadím děti k rozcvičce. Za zpěvu přihlouplého popěvku Guten Morgen, guten Tag, wir sind alle froh und stark děláme dřepy, skoky, protahování, předklony, zkrátka řádnou rozcvičku. Přichází na

řadu běh přes překážky, ale při druhém kole se ozve burácivý hlas vysokého oficíra s knírem: „Halt.“ Všichni zkoprní, i já, ale díky nenápadnému posunku hlavou, který udělá plešoun, tuším, že nás chtějí nahnat do učebny. Důrazně, ale pořád vlídným hlasem, posílám děti dovnitř. Do učebny vcházím jako poslední a vidím Růženku sedět v první lavici. Vytřeštím na ni oči a ona se rozpláče. Zřejmě jí to taky došlo, že má sedět vzadu u okna. Ve třídě je hrobové ticho, je slyšet jen moje polykání na sucho, vzlyky Růženky a nejspíš i můj tlukot srdce. Andulka duchapřítomně zvedá ruku a hlásí, že Růženka venku ztratila mašli z copu, a proto pláče. Plešoun, který se usadil za katedrou tak suverénně, jako by tam sedával vždycky, úsečně odsekne, že si pro ni po výuce zajde a ať si jde sednout dozadu, že před sebou nechce mít žádného usmrkance. Ufff. Andulka je zlatá, co bych si tu bez ní počal. Přestávají se o mě pokoušet mrákoty, přicházím k sobě a přísně, až se vzadu Vládík s Jaroušem ušklíbnou, protože vědí, že to jen hraji a připadám jim komický, rozkáži, ať si nachystají početnice. Zadávám práci mladším, a Jíři jde k tabuli počítat slovní úlohu, kterou mu diktuji. Rozumí německy dobře, navíc jsme úlohu spolu procházeli i počítali, takže ví, co a jak.

Hodina probíhá podle plánu, plešoun se občas na něco zeptá, a když vidí, že děti odpovídají v němčině a že rozumí tomu, co dělají, nechává je být. Po chvíli vstane a řekne, že teď si je trochu vyzkouší sám. Začínám mít zase černo před očima, tentokrát to nesmím nechat na Andulce a musím rychle něco vymyslet, jak ho zdržet. Zhluboka dýchám a než se potřetí nadechnu, podsaditý důstojník otevírá okno: že by viděl, jak se potím a chtěl mi dopřát trochu čerstvého vzduchu? Ne.

Na návsi se rozezněl místní rozhlas [21]: „Hlášení místního rozhlasu. Dnes, v ranních hodinách na nás zaútočili fran-

couzském území spojenečtí vojáci. Jejich troufalost si vyžádala rychlou a důraznou vojenskou akci, která v krátké době povede k našemu vítězství. Německá armáda se nezalekne a jako vždy zvítězí! Takováto troufalost musí být potlačena a řádně potrestána [22]. Opakuji hlášení.....“ Při slovech opakuji hlášení vybíhají oba důstojníci ven, aniž by se na sebe podívali a zírají do rozhlasu, jako by viděli přistávat mimozemské obyvatele. Plešoun je trochu těžkopádněji následuje.

Hlášení skončilo, všichni jsme ho slyšeli víc než jasně. Děti ve třídě koukají po mě, na Vládíkovi a Jířovi je vidět, jak se chtějí radovat a jen tak tak se drží, protože venku stojí ti tři. Oficíři v uniformách se podívají do plešounovi, ten sotva znatelně kývne směrem k autu a bez jediného slova, bez jediného mávnutí, rozloučení nastupují do auta a odjíždí.

Ticho ve třídě končí přesně v okamžiku, kdy zmizí oblak prachu od odjíždějícího auta. Kluci vyskakují z lavic a křičí hurá, nejsem si jistý, že proto, že delegace je pryč a máme klid, nebo kvůli rozhlasovému hlášení [22]. Růženka se konečně může nahlas rozplakat, mladší děti si začínají štěbetat, co to hlášení rozhlasu vlastně znamená a já rychle přiskakuji k oknu, abych ho zavřel a radost kluků nebyla slyšet po celé vsi. Však už se taky na návsi shromažďují místní. Vidím pekařku, zástěru má od mouky, jak rychle vyběhla ven, švadlena drží v ruce kus plachty, co zrovna zašívala, z nedalekého pole se sem taky všichni sbíhají a pouští se do rozčileného hovoru.

Hlavou mi běží plno myšlenek. Je hlášení dobré znamení nebo ne? Proč by jinak rozhlas, tak kontrolovaný němci pustil takové hlášení, kdyby se jednalo o nějakou další z mnoha bitev? Má to být proněmecká propaganda, kterou si upevňují postavení? Co když se něco opravdu děje? Proč ti z okresu tak rychle odjeli? Jak to dopadne s naší školou?

Už je dávno po poledni a slíbil jsem dětem, že až odjede delegace, dnes půjdou brzo domů. Teď už by stejně ani Komenský jejich pozornost neudržel. Ještě se mi podaří je jakž takž ztišit, abych je mohl pochválit za dnešní spolupráci při školní návštěvě, cuká mi u toho koutek, i když hlavou se honí pořád velký strach, kluci se začnou smát a když Jarouš začne parodovat plešouna a smějí se už i děvčata, a i já mám co dělat, abych se nesmál taky. Trochu Jarouška kárám, že ať si o komkoli myslí co chce, nemůže nikoho zesměšňovat. Hodí po mě svůj škleb, ale přestane. Všichni se rozutíkají pryč, většina domů, Andulka s Jířou nejspíš někam, kde budou chvíli sami a já cítím, jak po kameni, který ze mne spadl po odjezdu školní kontroly do mě pomalu stoupá další napětí. Tentokrát je to i zvědavost, co že se to doopravdy děje, hluboko v nitru se vynořuje radost, že je to tak, je to něco velkého, bude konec války v dohlednu. Ale rozum, který mi snad ještě trochu slouží tyhle myšlenky hned zažene, ať předejdu velkému zklamání, kdyby tomu tak nebylo. Nejprve důkazy a informace, pak až může být důvod k radosti. Každopádně vím, že musím honem chvátat domů pustit si rádio.

Takhle rychle jsem naposledy utíkal v mládí, za studií. Nemůžu popadnout dech, cítím, jak mi srdce buší až v krku, div, že nevyleze ven. Před očima začínám mít mžitky a musím na chvíli zastavit. Jen se třikrát nadechnu a pokračuji dál. Cesta je nekonečná, ráno rozhodně nebyla tolik kopcovitá. Beru to zkratkou a škrábu se srázem u Bítovských. Pěšina po chvíli zmizí úplně a já se začínám opírat o ruce jak to klouže. Sotva dýchám, spíš sípu, píchá mě u srdce, nejsem si jistý, že tohle přežiji. Ale nemůžu si dovolit tady vypustit duši, jsem jediný, kdo ještě má rádio.

Koudelkovic ho zabavili, Machařovi prodali, Kameníkovi se rozbilo, o ostatních ani nevím 15. Scházíme se u mě, oficiálně

na čtení protektorátní propagandy, materiálů mám, že jednou budou hořet při stavění májky až do rána. Posloucháme Londýn 23, někdy se ho ani nepodaří naladit, někdy v něm šumí tak, že se bojím, že to musí být slyšet na hony daleko. Dneska to půjde, vím to. Dneska je důležitý den. Jsem si jistý, že to, co říkali ve státním rozhlase je jen překroucená pravda.

Musím zase na chvíli zastavit. Měl bych na své fyzické schránce začít trochu pracovat. Ale teď na to není ani pomyšlení, do hlavy se mi derou pochybovačné myšlenky. Co když je to tak, jak v rozhlase říkali. Co když Spojence vytlačili. Co když si celou invazi jen vymysleli k vlastní propagandě. Co když....A dost. Nádech, výdech, žádné spekulace, za chvíli si poslechnu pravdu, už jsem skoro u chalupy. Cestou mě zastaví Kropáčková, prý v rozhlasu říkali, že nás někdo napadl, tak jestli nevím, co má dělat,..Když popadnu dech, usměju se na ní a tak mile, jak jen v tu chvíli dokážu, a není to moc, jí řeknu, jen ať se nebojí, že jí se nic neděje. Nejraději bych s ní zatřásl, aby se konečně probrala, Bože odpusť, ta bába je úplně blbá. Vyvléknu se, že mám naspěch, taky mám, ona za mnou ještě křičí: „Pane učiteli, máte roztrhlou košili a teče vám krev. To jste se někde popral?“, ale já už jí neslyším, vbíhám do chalupy, v botech, Mařenko odpusť, vím, že to nemáš ráda a klidně bys mě dneska mohla přetáhnout koštětem, teď je mi to jedno.

Zatahuji záclony, jedna se mi utrhne z háčků, na to teď nemám čas, to tam věšet zpátky, sakra práce. Místo záclony házím ručník. Zamykám dveře, trvá mi to, protože ruce se mi klepou jak kdybych měl stařeckou chorobu, ale zamknout musím, jeden nikdy neví, skáču do ložnice šipku rovnou pod postel, jako gymnasta na soutěži, pod postelí poslepu otevírám krabici přilepenou zespodu k roštu. Víko mi spadne na zem, ale rádio držím pevně v ruce. Otáčím knoflík. Srdce mi buší až krku, celá

hlava mi duní, dýchám ještě rychleji, než když jsem běžel ze školy domů. Rádio chrčí a ne a ne chytit signál. Na půdě to šlo vždycky líp. Vybíhám po schodech, beru je po dvou a to se mi krutě nevyplatí. Poslední schod už nevyskočím, zakopnu a padám. rádio je teď důležitější než pud sebezáchovy, držím ho pevně v ruce a dopadnu přímo na nos. Bolestí se mi zatmí před očima, vyškrabu se na poslední schod a z nosu mi kape červená. Z ruky i nosu mi teče krev, roztrhaná košile, boty od bláta, hlína za nehty, vypadám opravdu jako kdybych se někde popral. Je to teď úplně jedno.

Otáčím knoflík a čekám, kdy konečně uslyším místo šumění hlas....Volá Londýn 24..... to snad ne, akorát jsem chytl konec hlášení, snad se bude ještě opakovat. ... Volá československé vysílání BBC [23]....dnes, 6. června 1944 [25].....v časných ranních hodinách... ...spojenecká vojska ... Hlášení je přerušované, zkouším pohybem zkušeného hodináře otočit nepatrně knoflíkem, abych nepřišel alespoň o ty útržky, co slyším. ..dlouho očekávané vylodění na severním pobřeží Francie. Britské, americké a kanadské jednotky přistávají v Normandii [25]. Operace probíhá za podpory loďstva a letectva. Občané Československa, hodina osvobození Evropy se přiblížila. Zachovejte klid, důvěru a vytrvalost. Pravda a svoboda zvítězí.. Volá Londýn..

To není možné! Je to pravda! Třese se mi celé tělo, nemůžu se ani pohnout [26], všechny emoce se naplnili až po okraj a teď ze mě začínají tryskat ven. Ležím na podlaze na půdě, v louži vlastní krve, která se začíná míchat se slzami. Brečím pořád víc a víc, slzy mi tečou ven i nosem, utírám se košilí od krve a nemůžu ten pláč zastavit. Tak přece. Spojenci jsou v Evropě! JSOU TADY!!

Václav Havelka

Kontext a poznámky

1. Všechny postavy v této kapitole, včetně Václava, Marie i dětí ve škole, jsou fiktivní. Jsou ale zasazeny do reálného prostředí protektorátní Šumavy a napsány tak, aby odpovídaly dobovým poměrům, strachu, nedostatku a každodennímu životu v červnu 1944.
2. Řídící učitel byl na malé obecné škole nejen učitelem, ale často i výraznou autoritou celé obce. Na venkově mohl být jedním z mála vzdělaných lidí, kteří pomáhali s úředními věcmi, dopisy, němčinou nebo jednáním s úřady.
3. Divišov u Sušice, Dlouhá Ves, Srní, Prášily, Kašperské Hory a další místa zmiňovaná v kapitole leží v oblasti Šumavy a Pošumaví. Po Mnichovské dohodě v roce 1938 se právě v těchto pohraničních regionech dramaticky změnily hranice, úřady i běžný život místních obyvatel.
4. Protektorát Čechy a Morava vznikl 16. března 1939 po německé okupaci zbytku českých zemí. Formálně měl vlastní vládu a úřady, ve skutečnosti ale podléhal rozhodující kontrole nacistického Německa.

5. Zábor pohraničí po Mnichovské dohodě znamenal pro mnoho českých, židovských i protinacisticky smýšlejících německých rodin odchod z domovů. V pohraničních oblastech nezmizela jen státní hranice, ale často i sousedské vazby, školy, úřady a pocit bezpečí.

6. Vojenské lazarety a nemocniční zařízení potřebovaly během války velké množství zdravotnického personálu. Převelení Marie do lazaretu u Plzně je literární prvek, ale odpovídá tomu, že zdravotní sestry a pomocný personál byli za války vystaveni rostoucímu tlaku.

7. Totální nasazení označuje nucené pracovní nasazení obyvatel okupovaných zemí pro potřeby nacistického Německa. Z Protektorátu byly na práci odváděny statisíce lidí a mnoho rodin tak přišlo o syny, bratry nebo otce.

8. Lidé na útěku, převaděči a ti, kdo se skrývali před německými úřady, patřili k tiché a nebezpečné vrstvě života v pohraničí. Nešlo vždy o organizované partyzány, často spíš o jednotlivce, rodiny, pomocníky a místní kontakty, kteří riskovali zatčení nebo smrt.

9. Malotřídní školy byly malé venkovské školy, kde se v jedné třídě často učily děti různého věku najednou. Učitel musel během jedné hodiny zadávat různou práci mladším i starším žákům, což odpovídá scénám ve Václavově třídě.

10. Přídělový systém byl v Protektorátu zaveden už na začátku války. Na lístky se vydávaly potraviny, textil, tabák i další zboží. Nedostatek a výměnný obchod se proto staly běžnou součástí každodenního života.

11. Udávání, domovní prohlídky a strach z řečí sousedů patřily k nejničivějším prvkům života v Protektorátu. Okupace nefungovala jen skrze německé úřady a zbraně, ale také skrze nejistotu, kdo komu věří a kdo koho může prozradit.

12. České školství bylo za Protektorátu pod silným tlakem. Posilovala se výuka němčiny, školy musely prokazovat loajalitu k okupačnímu režimu a české vzdělávání bylo omezováno i kontrolováno. Konkrétní školní návštěva v kapitole je literární rekonstrukce, ale odpovídá dobové atmosféře dozoru a strachu.

13. Tabák, cukr, mouka nebo dřevo měly během války mnohem větší cenu než v běžných časech. V prostředí nedostatku se z podobných věcí stávala praktická měna, kterou šlo pomáhat sousedům, uplácet nebo řešit drobné dluhy.

14. Německé hlídky, četnictvo, policie a další bezpečnostní složky tvořily v Protektorátu složitý systém dozoru. V pohraničních a lesních oblastech mohl být pohyb lidí podezřelý už sám o sobě, zvlášť pokud se týkal opuštěných samot, lesů nebo hranic.

15. Poslech zahraničního rozhlasu byl v Protektorátu zakázaný a nebezpečný. Majitelé rádií museli upravovat přijímače tak, aby nebylo možné poslouchat krátké vlny, a poslech Londýna mohl mít vážné následky.

16. Vyučování němčiny nebylo jen běžným školním předmětem, ale také nástrojem germanizačního tlaku. Pro českého učitele mohlo být ponižující učit děti jazyk okupantů, i když to navenek musel dělat poslušně.

17. Děti za války často přicházely o běžné dětství. Musely pomáhat doma, nahrazovat práci dospělých, odcházet do služby nebo předčasně opouštět školu. Václavova třída je proto zároveň školou i obrazem toho, jak válka rozebírá obyčejný venkovský život.

18. Rys ostrovid byl na Šumavě v době děje kapitoly prakticky vymizelým zvířetem. V českých zemích byli rysi postupně vyhubeni během 18. a 19. století a jejich návrat na Šumavu je spojen až s reintrodukčními programy ve druhé polovině 20. století, hlavně v 70. a 80. letech. Setkání s rysem v kapitole proto nemá působit jako běžná přírodopisná událost, ale jako mimořádný, skoro neuvěřitelný okamžik: možná osamělý zatoulaný jedinec, možná zvíře na hranici paměti, mlhy a Václavovy vlastní potřeby vidět znamení. Motiv rysa je tedy záměrně literární, ale pracuje právě s tím, že takové setkání by v roce 1944 bylo krajně nepravděpodobné.

19. Božena Němcová a české čítanky v kapitole představují víc než jen školní pomůcky. Pro Václava jsou symbolem českého jazyka, paměti a normálního světa, který se pod tlakem okupace snaží ve třídě alespoň na chvíli udržet.

20. Okresní školské úřadovny a další školské orgány měly za Protektorátu významnou roli při správě a kontrole škol. Německé školské orgány a protektorátní administrativa zasahovaly do toho, jak školy fungovaly, co se učilo a jak se učitelé chovali.

21. Místní nebo obecní rozhlas sloužil k rychlému předávání zpráv obyvatelům obce. V době okupace mohl být

využíván i k úředním oznámením a propagandistickým sdělením. Konkrétní hlášení v kapitole je literární rekonstrukce.

22. Německá propaganda zprávy o vylodění v Normandii neignorovala, ale snažila se je vykládat jako troufalý útok, který bude poražen. Právě proto může protektorátní hlášení působit zároveň jako zpráva o naději i jako pokus tuto naději okamžitě zadusit.

23. Československé vysílání BBC z Londýna začalo už v září 1939. Pro mnoho lidí v okupované vlasti bylo jedním z mála zdrojů zpráv, kterým důvěřovali víc než protektorátnímu tisku a rozhlasu.

24. „Volá Londýn“ se stalo jedním ze symbolů zahraničního vysílání a spojení okupované země s československým exilem. V kapitole nejde o doslovný archivní přepis konkrétního hlášení, ale o literární rekonstrukci toho, co mohl Václav slyšet a jaký význam to pro něj mohlo mít.

25. Den D, 6. červen 1944, nebyl pro lidi v Protektorátu okamžitým osvobozením, ale zásadní zprávou o tom, že válka se opravdu začíná obracet. Radost z invaze se proto mísila se strachem, opatrností a vědomím, že konec války může být ještě daleko.

26. Václavova reakce na zprávu z Londýna je literární, ale historicky věrohodná. Pro člověka žijícího roky pod tlakem okupace mohla zpráva o spojeneckém vylodění znamenat náhlé protržení strachu, bezmoci a dlouho potlačované naděje.

Zdroje

Charles Sterling

https://www.presidency.ucsb.edu/documents/prayer-d-day
https://docsteach.org/document/roosevelt-dday-prayer
https://www.pbs.org/kenburns/the-war/communication-news-censorship
https://en.wikipedia.org/wiki/The_New_York_Times
https://en.wikipedia.org/wiki/June_6%2C_1944%2C_order_of_the_day
https://www.historic-newspapers.com/en-ie/blogs/article/paper-rationing-during-world-war-ii
https://en.wikipedia.org/wiki/Office_of_Censorship
https://www.eisenhowerlibrary.gov/research/online-documents/world-war-ii-d-day-invasion-normandy

Anna Müllerová

https://www.nationalww2museum.org/students-teachers/student-resources/research-starters/research-starters-d-day
https://www.dday.org/
https://www.archives.gov/research/military/ww2/photos
https://www.nationalww2museum.org/medical-innovation

s-antibiotics
https://www.nationalww2museum.org/war/articles/wwii-post-traumatic-stress
https://www.iwm.org.uk/history/second-world-war/d-day/how-d-day-was-delayed-by-a-weather-forecast
https://www.dday.center/medical-services-and-casualty-care-on-d-day

Alexej Morozov

https://www.britannica.com/event/World-War-II/The-Eastern-Front-June-December-1944
https://www.britannica.com/event/Operation-Bagration
https://www.britannica.com/topic/Red-Army
https://www.britannica.com/topic/conscription
https://www.encyclopedia.com/history/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/main-political-directorate
https://sovietuniform.com/soviet-red-army-uniform-equipment-world-war-ii

Jane Stone

https://www.nationalww2museum.org/war/articles/home-front
https://tennesseeencyclopedia.net/entries/world-war-ii/
https://www.presidency.ucsb.edu/documents/prayer-d-day
https://tpsconsortiumcreatedmaterials.org/wp-content/uploads/2022/06/WWII-Home-Front-in-TN_digital.pdf
https://www.nps.gov/articles/000/restrictions-and-rationin

g-on-the-world-war-ii-home-front.htm
https://www.sarahsundin.com/make-it-do-clothing-restrictions-in-world-war-ii

Václav Havelka

https://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php/kolstvi-za-protektoratu
https://www.rozhlas.cz/rozhlasove-vysilani-do-okupovaneho-ceskoslovenska-8044759
https://archiv.radio.cz/cz/static/historie-radia-praha/boj-v-eteru
https://www.selmy.cz/clanky/z-historie-navratu-rysa-ostrovida-na-sumavu/
https://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php?Itemid=108&id=165&option=com_content&view=article
https://www.vhu.cz/exhibit/vyhlaska-o-soupisu-majetku-zanechanem-v-pohranici-1938/

Mapa

https://www.davidrumsey.com/luna/servlet/detail/RUMSEY~8~1~290293~90061946:Dated-Events-World-War-Map-?mi=0&trs=2&qvq=q:pub_list_no%3D%229794.000%22;lc:RUMSEY~8~1